

Зміст

1. Фондові ринки: світ і Україна.....	1
2. Результати діяльності інститутів спільного інвестування.....	3
2.1. Кількість КУА, ІСІ та регіональний розподіл учасників ринку.....	4
2.2. Активи та чисті активи ІСІ.....	8
2.3. Чистий притік/відтік капіталу у відкритих ІСІ.....	11
2.4. Інвестори ІСІ.....	12
2.5. Структура активів ІСІ.....	14
2.6. Доходність ІСІ.....	17
3. Результати ринку управління активами НПФ.....	18
4. Результати ринку управління активами страхових компаній.....	22
5. Проблемні аспекти управління активами у 2016 році.....	22
6. Резюме та напрямки розвитку на наступний рік.....	24

1. Фондові ринки: світ і Україна

У 2016 році розвинені **фондові ринки світу** переважно зросли. На позитивний річний результат деяким із них дозволила вийти динаміка саме у 4-му кварталі (рис. 1).

Американські індекси рухалися висхідним трендом практично весь рік, за винятком нетривалого просідання після референдуму у Великобританії (Brexit'у) наприкінці червня, яке швидко було скориговано. Далі протягом року ринок був в очікуванні президентських виборів у США, а активний ріст відновився вже після них – інвестори більшості великих традиційних бізнесів у країні очікували на сприятливий вплив задекларованих новим президентом кроків щодо зміни економічної політики. Чергові ітерації підвищення ставок ФРС сприймалися багатьма учасниками ринків як недостатні для стимулювання реального росту економіки, однак поміркованість монетарного регулювання відповідала очікуванням інвесторів.

Європу шокувало рішення Великобританії вийти зі складу ЄС, що обвалило вартість фунта стерлінгів, але штовхнуло ключовий індекс акцій країни нагору. Волатильність упродовж року підігрівала, зокрема, й напруга з приводу державного боргу Греції, що зберігалася, а також банківська криза, що назривала в Італії.

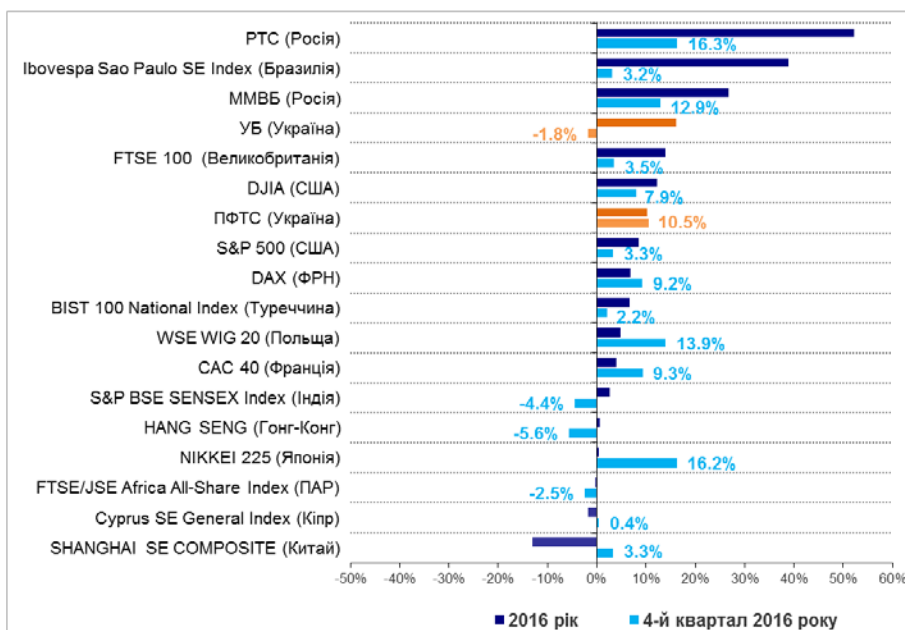

Рис. 1. Динаміка фондових індексів національних ринків у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році *

* За даними бірж та агентства Bloomberg. Ренкінг за річним показником, значення наведені для 4-го кварталу

Негативні ставки, тенденція до появи яких у 2016 році поглибилася, усе більше турбували центральні банки й інвесторів усього світу, хоча перші продовжували та підсилювали політику фінансового стимулювання, у тому числі через викуп проблемних активів та вливання ліквідності. Тривожними чинниками залишалися й військові конфлікти та геополітичні протистояння на Близькому Сході та в Україні, хоча і мали більш обмежений вплив.

Для азійських ринків рік був особливо складним. Китай зазнав значних втрат у 1-му кварталі в умовах слабкого росту економіки, підвищення інфляції та нарощення боргу, а також невинуватих сподівань на лібералізацію монетарної політики Народного Банку Китаю, що посилювало відтік капіталу. Після провалу на початку китайський ринок так і не зміг відновитися до кінця року, хоча у 4-му кварталі виріс на тлі деяких позитивних кроків щодо реструктуризації економіки, лібералізації руху капіталу і доступу іноземних інвесторів до китайських активів.

Ще більш виразним був підйом японських індексів наприкінці року, що компенсував втрати у 1-2-му кварталах. Також серед світових лідерів росту фондових ринків у 2016 році була Бразилія, що виходила з політичної кризи.

Російські індекси були лідерами у 4-му кварталі та 2016 році внаслідок підвищення цін на енергоносії, які відновилися після падіння на третину минулого року – практично до рівня кінця 2014-го. Сприяли росту і деякі успіхи у стабілізації економіки РФ, що дозволили здійснити перше з часу введення міжнародних санкцій щодо неї за дії проти України розміщення єврооблігацій.

Український фондовий ринок, після втрати третини капіталізації рік перед тим, у 2016-му отримав доволі суттєвий приріст завдяки низці позитивних внутрішніх факторів та попри різке звуження ринку за наслідками змін у регуляторному полі.

Подібно до ринків, що розвиваються, у 1-му кварталі український стрімко опустився, що було спровоковано не лише зовнішньою геополітичною турбулентністю, а й несприятливими внутрішніми новаціями. Це, зокрема, набрання чинності з початку 2016 року значно більш жорстких умов лістингу цінних паперів, що врешті скоротило індексний кошик УБ на три із 10 складових, а до кінця року – ще на дві. Це також відбувалося на тлі загострення внутрішньополітичної ситуації, що стримувала продовження програми фінансової підтримки України з боку МВФ.

Провал індексу УБ на 20% (переважно у третій декаді березня) змінився підйомом протягом 2-3-го кварталів майже на 50% – завдяки відновленню економічного росту після глибокої рецесії внаслідок війни на сході: приріст ВВП у 2-му кварталі вже становив +1.5% річних, а у 4-му посилювався до +4.8% (+2.3% за результатами всього року). Сприяло підйому й довгоочікуване виділення МВФ третього траншу за програмою розширеного фінансування EFF, хоча і у зменшеному розмірі (1 млрд доларів). У 4-му кварталі провідні українські акції скоригувалися (-1.8% за індексом УБ, після +20.1% у 3-му), а за 2016 – піднялися на 16.0%.

Зі змінами у регулюванні, у 2016 році різко прискорилося скорочення кількості цінних паперів у лістингу бірж; тривало і стрімке зменшення обсягів торгівлі ними (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка біржового фондового ринку України у 4 кв. 2016 року та за 2016 рік

Показник / Дата	31.12.2015 (2015)	30.09.2016 (3-й кв. 2016 року)	31.12.2016 (4-й кв. 2016 року)	31.12.2016 (2016)	Зміна за 4-й кв. 2016 року	Зміна за 2016 (рік до року)
Кількість цінних паперів (ЦП) у списках фондових бірж, у т. ч.:	2247	1800	1631	1631	-9.4%	-27.4%
Кількість ЦП у реєстрах (лістингу) фондових бірж, у т. ч.:	562	314	313	313	-0.3%	-44.3%
ОВДП	265	279	274	274	-1.8%	3.4%
акцій*	31	9	7	7	-22.2%	-77.4%
облігацій підприємств	91	25	26	26	4.0%	-71.4%
муніципальних облігацій	0	1	0	0	-100.0%	x
деPOSITИВНИХ СЕРТИФІКАТИВ НБУ	141	0	0	0	x	-100.0%
Обсяг торгів на фондових біржах (загальний) за рік, млн. грн., у т. ч.:	290 771.0	59 167.8	68 232.6	236 953.3	15.3%	-18.5%
ОВДП	253 319.7	54 681.8	63 717.1	211 257.2	16.5%	-16.6%
акціями	5 810.9	593.6	651.9	2 180.0	9.8%	-62.5%
облігаціями підприємств	13 604.1	3 274.7	3 032.2	9 433.7	-7.4%	-30.7%
муніципальними облігаціями	19.8	0.0	0.0	0.0	x	-100.0%
деPOSITИВНИХ СЕРТИФІКАТИВ НБУ	8 714.5	0.0	0.0	11 376.8	x	30.5%
інВЕСТИЦІЙНИМИ СЕРТИФІКАТИМИ	2 170.2	26.4	21.5	395.3	-18.5%	-81.8%
деРИВАТИВАМИ (БЕЗ ДЕРЖ. ДЕРИВАТИВІВ)	6 516.5	396.7	188.9	1 190.4	-52.4%	-81.7%
опціонними сертифікатами	615.3	150.9	556.9	1 028.7	269.1%	67.2%

Джерела: НКЦПФР, фондові біржі; розрахунки - УАІБ.

* Без урахування акцій КІФ та інВЕСТИЦІЙНИХ СЕРТИФІКАТИВ (станом на 31.12.2014 - 112, 31.12.2015 - 65, 30.09.2016 - 5, 31.12.2016 - 6).

Списки цінних паперів на всіх фондових біржах України у 2016 році загалом скоротилися на 27%, лістинг (1-й та 2-й рівні) – на 44% (за 2015-16 рр. – на 57%). Кількість лістингових акцій впала за рік на 77%, а корпоративних облігацій – на 71% (за два роки – на 94% та 88% відповідно). Депозитні сертифікати НБУ зникли з лістингу повністю (у 2015 році їх було 141), а муніципальні папери одного емітента як швидко з'явилися, так само швидко і залишили лістинг та списки бірж.

Більше стало лише ОВДП (+3.4%), тоді як обсяг торгів цими інструментами у 2016 році знову зменшився (-16.6%), хоча у 4-му кварталі – зріс (+16.5%). Незважаючи на зростання у 4-му кварталі (+9.8%), сукупна вартість угод із акціями за рік впала – більш ніж у 2.5 раза (-62.5%). Торги корпоративними облігаціями скоротилися майже на третину (-30.7%), а загальний обсяг торгів – на 18.5% (після -53.8% у 2015 році).

Активізувалися за результатами року лише торги похідними інструментами, зокрема опціонними сертифікатами – +269.1% за квартал та +67.2% за рік.

2. Результати діяльності інститутів спільного інвестування

Європейський контекст

У 2016 році європейська індустрія інвестиційних фондів встановила нові рекорди – **чисті активи** усіх фондів разом на кінець року досягли **14 142 млрд. євро** (+6.1% за рік, після +10.8% у 2015), а **чистий притік до фондів AIF¹ становив 184 млрд. євро**, що сприяло підвищенню їхніх **чистих активів до 5 483 млрд. євро** (+7.0%, після +24.2% у 2015). Цього року активи європейських інвестиційних фондів перевищили 95% ВВП ЄС.

Сукупний чистий притік капіталу до індустрії фондів у ЄС у 2016 році становив 459 млрд. євро (після 725 та 634 млрд. євро у 2014-15 рр.)².

Чисті активи фондів UCITS³ зросли за рік на 5.5% (після +14.2% у 2015), до **8 658 млрд. євро**. Притік до цих фондів хоч і був меншим, ніж у 2014-15 рр. (590 та 472 млрд. євро), але перевищив показники 2007-2013 рр. і становив у 2016 році **275 млрд. євро**.

Скорочення додаткових вкладень у фонди UCITS, перш за все за рахунок фондів акцій та фондів змішаних активів, відбувалося через послаблення впевненості інвесторів і більшу невизначеність щодо розвитку ЄС, а, отже, і посилену волатильність на фондових ринках. Ці фактори, а також падіння довгострокових відсоткових ставок на розвинених ринках, сприяли зростанню привабливості фондів облігацій та грошового ринку, хоча доходність останніх і була надзвичайно низькою.

Транскордонні фонди UCITS, зареєстровані у Люксембурзі та Ірландії, разом отримали 69% сукупного чистого притоку капіталу до фондів UCITS у ЄС.

Найпопулярнішими серед фондів **UCITS** у 2016 році були *фонди облігацій*, що додатково залучили 112 млрд. євро за рік (у 4-му кварталі – 16 млрд. євро, після 63 млрд. євро у 3-му кварталі та 83 млрд. євро у 2015 році). Наближений показник мали *фонди грошового ринку* – 106 млрд. євро (після 77 млрд. євро у 2015-му), причому вони були лідерами залучень у 4-му кварталі – 36 млрд. євро (після 45-ти – у 3-му).

Фонди змішаних активів (збалансовані), що отримали найбільше вливань у 2015 році (+236 млрд. євро), у 2016-му залучили додатково тільки 49 млрд. євро, 15 із яких – у 4-му кварталі (після 13-ти – у 3-му).

¹ AIF (Alternative Investment Funds) – фонди альтернативних інвестицій; фактично включають усі інші регульовані фонди, що не є UCITS. Компанії, що здійснюють управління такими фондами, регулюються Директивою AIFMD.

² За даними 28-ми країн, асоціації яких є членами EFAMA (24 країни-члени ЄС, а також Норвегія, Швейцарія, Ліхтенштейн та Туреччина) – див. [EFAMA's Quarterly Statistical Release \(Trends in the European Investment Fund Industry in the Fourth Quarter of 2016 & Results for the Full Year of 2016\)](http://www.efama.org) на сайті <http://www.efama.org>.

³ UCITS (Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities) – підприємства з колективного (спільного) інвестування в оборотні цінні папери (ЦП, що обертаються на регульованих ринках); є відкритими фондами із публічним розміщенням і жорсткими вимогами до якості, ліквідності та структури активів.

Фонди акцій були аутсайдерами 2016 року – мали чистий відтік 8 млрд. євро (після чистого притоку 134 млрд. євро у 2015 році). Після провалу на фондових ринках у січні, ці фонди так і не змогли вийти на позитивний показник руху капіталу за результатами 2016 року, хоча у 4-му кварталі вони отримали чисті надходження обсягом 13 млрд. євро (після 1 млрд. євро – у 3-му).

Чистий притік до фондів **AIF** у 4-му кварталі 2016 року становив 39 млрд. євро, після 43 млрд. євро – у 3-му, найменше за 2016 рік. Річний притік зріс із 148 до 184 млрд. євро. Майже половину цих фондів (48% за ВЧА та 42% за кількістю) на кінець 2016 року охоплювали «інституційні» AIF (спеціальні фонди для інституційних інвесторів), обсяг активів яких досяг 2 636 млрд. євро на кінець року (+10.7% за рік). Найбільше додаткового капіталу залучили AIF, зареєстровані у Німеччині – 53% сукупного чистого притоку до AIF у ЄС.

За класами активів, значну частку ринку зберігали фонди змішаних активів (25% за чистими активами та 29% за кількістю) та «інші» фонди (31% за активами та 34% за кількістю), ВЧА яких у 2016 році зросла, відповідно, на 6.9% та 7.3%.

Найбільший чистий притік у 2016 році серед фондів AIF за класами активів – 94 млрд. євро – отримали «інші» фонди (зокрема, фонди нерухомості, а також фонди з більш широкою диверсифікацією та із більшим фокусом на інвестиційних результатах). Значним був і притік до фондів змішаних активів – 64 млрд. євро. AIF облігацій та акцій залучили за рік, відповідно, 14 та 10 млрд. євро (після 22 та -39 млрд. євро у 2015-му).

Українські реалії

2.1. Кількість КУА, ІСІ та регіональний розподіл учасників ринку

Розвиток подій в українській індустрії управління активами інституційних інвесторів у 2016 році переважно продовжив і поглибив тенденції попередніх років. Так, умови діяльності для професійних учасників і надалі ускладнювалися, кількість компаній та діючих фондів, що досягли нормативів, скорочувалася, а обсяг активів в управлінні зростав практично протягом усього року, хоча у 4-му кварталі активи вперше суттєво зменшилися.

Станом на 31.12.2016 р. в Україні діяли 295 компаній з управління активами. Упродовж року кількість КУА скорочувалася на 4-5 компаній щоквартально (рис. 2), що врешті призвело до річного зменшення на 18 компаній, -5.8%, (за 2015 рік – на 23, або 6.8%, за 2013-16 рр. – на 58, -16.7%). Як і раніше, нові компанії виходили на ринок протягом року, але їх було менше, ніж тих, що закривалися. У 4-му кварталі було ліквідовано 5 КУА.

На кінець 2016 року понад 96% від усіх КУА управляли принаймні одним венчурним фондом (рік тому – майже 95%, кількість зменшилася із 296 до 294 таких компаній).

Дотримання КУА пруденційних нормативів разом із підвищенням вимог до ліцензійних умов діяльності КУА сприяли підвищенню фінансової стійкості компаній, їх прозорості, в т. ч. стосовно кінцевих бенефіціарних власників.

Кількість зареєстрованих інститутів спільного інвестування у 2016 році, вперше з 2013 року, зросла – +58 фондів (після -2 у 2015-му та -35 у 2014-му), причому у 4-му кварталі – +24, до 1625. Як наслідок, прискорилося посилення концентрації на ринку управління активами ІСІ: на одну КУА припадало у середньому 5.5 фонду (рис. 2).

У 2016 році продовжувало сповільнюватися зменшення загальної чисельності ІСІ, які досягли нормативу мінімального обсягу активів: -1.5%, після -3.5% у 2015-му (-17 проти -41 фонду). При цьому 4-й квартал приніс зміну тренду – кількість визнаних ІСІ зросла на 3 фонди (+0.3% за квартал) – із 1127 до 1130 (табл. 2). Протягом жовтня-грудня такими, що відбулися, було визнано 27 ІСІ (усі – венчурні), за рік – 71 (68 – венчурні), що демонструє деяке зростання порівняно з 2015 роком (62 ІСІ).

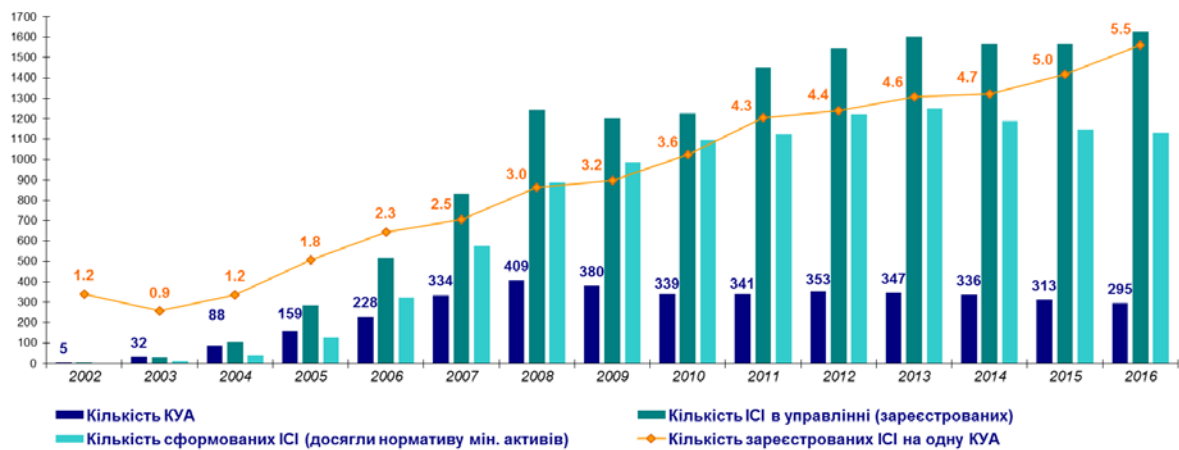

Рис. 2. Динаміка кількості КУА та ІСІ у 2002-2016 рр.

Венчурні фонди лідирували не лише за кількістю нових ІСІ, що досягли нормативів, але і тих, що закривалися: загальна чисельність визнаних венчурних ІСІ на кінець 2016 року зростає лише на 6 фондів – до **998** (+0.6%, після -1.4% у 2015-му), причому кількість венчурних ПФ за рік скоротилася на 38 фондів, до 765 (-4.7%, після -5.1% у 2015-му). Венчурних КІФ за рік стало більше на 44 (+23.3%, після +18.1% у 2015-му), у т. ч. на 14 фондів – за 4-й квартал.

Протягом 2016 року динаміка кількості цих ІСІ була різноспрямованою, а у 4-му кварталі сектор збільшився на 8 фондів (скорочення відбулося лише у 1-му кварталі на 6 фондів).

Таблиця 2.

Динаміка кількості ІСІ, що досягли нормативів, за типами, видами та правовими формами фондів у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році

Дата / Період	Всього	ПФ*									КІФ*		
		В*	Вс*	І*	Іс*	ЗД*	ЗН*	Зс*	ЗВ*	І*	ЗН*	ЗВ*	
31.12.2015	1147	21	5	22	2	9	30	1	803	2	63	189	
31.03.2016	1140	20	6	22	3	9	30	1	792	1	62	194	
30.06.2016	1134	17	6	22	3	6	30	1	785	1	61	202	
30.09.2016	1127	15	5	21	3	6	28	1	771	0	58	219	
31.12.2016	1130	15	5	21	3	4	28	1	765	0	55	233	
Зміна за 4-й квартал 2016 року	3	0	0	0	0	-2	0	0	-6	0	-3	14	
	0.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-33.3%	0.0%	0.0%	-0.8%	-	-5.2%	6.4%	
Зміна за 2016 рік	-17	-6	0	-1	1	-5	-2	0	-38	-2	-8	44	
	-1.5%	-28.6%	0.0%	-4.5%	50.0%	-55.6%	-6.7%	0.0%	-4.7%	-100.0%	-12.7%	23.3%	

* В – відкриті диверсифіковані ІСІ, Вс – відкриті спеціалізовані (на 30.09.2014 та раніше – відкриті диверсифіковані), І – інтервальні диверсифіковані, Іс – інтервальні спеціалізовані, Зс – закриті спеціалізовані, ЗД – закриті диверсифіковані, ЗН – закриті недиверсифіковані невенчурні, ЗВ – закриті недиверсифіковані венчурні ІСІ.

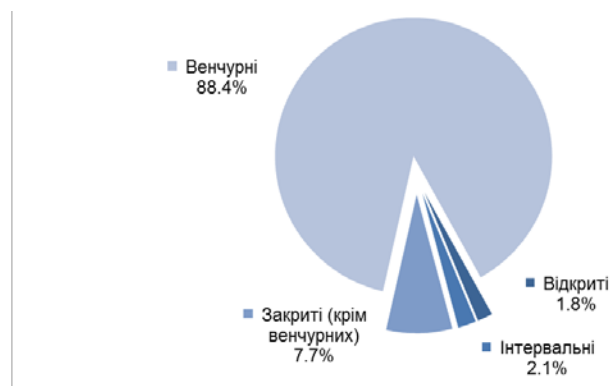

Рис. 3. ІСІ, що досягли нормативів, за типами фондів станом на 31.12.2016

Таблиця 3.

ІСІ з публічною емісією
станом на 31.12.2016

Тип та вид ІСІ	Кількість фондів
Відкриті (всього), у т. ч.:	19
диверсифіковані	14
спеціалізовані	5
Інтервальні (всього), у т. ч.:	23
диверсифіковані	20
спеціалізовані	3
Закриті (всього), у т. ч.:	50
диверсифіковані	3
недиверсифіковані	46
спеціалізовані	1
Всього	92

Таблиця 4.

Динаміка кількості диверсифікованих ІСІ з публічною емісією
за класами фондів (відповідно до структури активів)
у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році

Дата / Період	Всього	Фонди акцій	Фонди облігацій	Фонди змішаних інвестицій*	Фонди грошового ринку	Інші фонди
31.12.2015	40	11	1	22	0	6
31.03.2016	34	4	4	17	0	9
30.06.2016	33	6	4	13	0	10
30.09.2016	33	4	5	14	0	10
31.12.2016	34	4	2	27	0	1
Зміна за 4-й квартал 2016 року	1 3.0%	0 0.0%	-3 -60.0%	13 92.9%	0 -	-9 -90.0%
Зміна за 2016 рік	-6 -15.0%	-7 -63.6%	1 100.0%	5 22.7%	0 -	-5 -83.3%

* Мають і акції, і облігації, і грошові кошти и у своїх порт фелях.

Серед інших секторів ІСІ, помітно скоротилися у 2016 році **відкриті** (-6 фондів, -28.6%), **закриті диверсифіковані ПІФ** (-5, -55.6%), **закриті недиверсифіковані КІФ** (-8, -12.7%). У 4-му кварталі, серед невенчурних ІСІ, зміни відбулися лише у двох останніх із зазначених секторів: диверсифікованих ЗПІФ стало менше на 2 (-33.3%), недиверсифікованих ЗКІФ – на 3 (-5.2%).

Відносно найсуттєвішим з початку року було зменшення кількості інтервальних КІФ (-2 фонди), адже воно призвело до повного «закриття» сектору.

При цьому примітним у 2016 році було створення нового **інтервального спеціалізованого ІСІ (фонду облігацій)** у 1-му кварталі, що збільшив кількість таких фондів за результатами року на 50% (всього 3 на 31.12.2016).

У 4-му кварталі було зареєстровано два **закритих кваліфікаційних фонди (ПІФ)**, які, за даними УАІБ, станом на 31.12.2016 ще не досягли нормативів. Таким чином, всього спеціалізованих та кваліфікаційних ІСІ, створених відповідно до нового Закону «Про ІСІ», в управлінні КУА на кінець року було 12, а таких, що досягли нормативів, – 9 (у 2015 році – 10 та 8 відповідно).

ІСІ з публічною пропозицією у 2016 році трималися низхідного тренду кількості учасників сектору (табл. 3): таких фондів на кінець року було 92 (-15, -12.4% за рік), а КУА, що ними управляють, – 40 (-10 компаній).

Кількість **диверсифікованих ІСІ з публічною емісією** у 4-му кварталі 2016 року було 34 (-6 за рік).

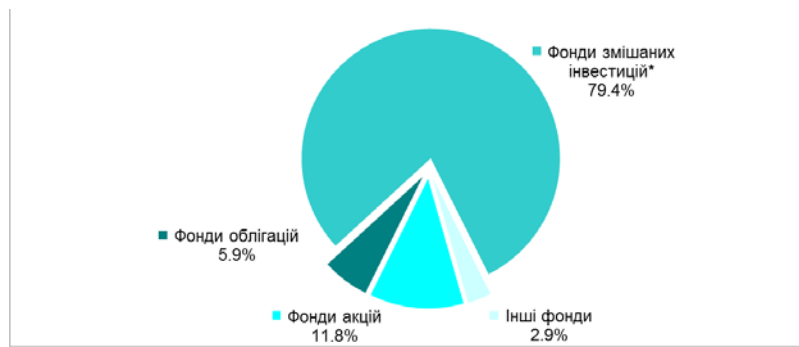
Згідно з класифікацією на основі структури активів⁴, на кінець 2016 року **фондів акцій** було 4 (1 відкритий, 2 інтервальних та 1 закритий диверсифікований ІСІ), тобто на 7 фондів менше, ніж на початку року (табл. 4).

Фондів облігацій протягом року було декілька, проте на 31.12.2016 їх залишилося два (відкритий та інтервальний).

Кількість **фондів змішаних інвестицій (активів)** зросла – до 27, хоча упродовж року вона коливалася в межах від 22-х на початку січня до 13-14-ти у 2-3-му кварталах. На кінець року ці фонди охоплювали майже 80% сектору диверсифікованих ІСІ з публічною пропозицією (рис. 4).

Кількість «**інших фондів**», тобто таких, що не відповідали критеріям класів фондів акцій, облігацій та змішаних інвестицій, у 4-му кварталі зменшилася із 10-ти до одного – більшість таких фондів наприкінці року потрапили до класу фондів змішаних інвестицій. За рік «інших фондів» стало менше на 5.

⁴ Див. Ренкінги «ІСІ (диверсифіковані публічні) - за класами фондів» та Методику ренкінгування КУА та ІСІ за результатами їхньої діяльності на сайті УАІБ: <http://www.uaib.com.ua>.

* Мають і акції, і облігації, і грошові кошти у своїх портфелях.

Рис. 4. Диверсифіковані ІСІ з публічною емісією за класами фондів станом на 31.12.2016

У розподілі КУА за регіонами (рис. 5) у 2016 році частка Києва та області майже не змінилася: із майже 71.6% до понад 71.5%. Це відбулося за умов зменшення чисельності компаній у регіоні із 224 на початку до 211 на кінець року (після -14 у 2015 році).

Частки Дніпра (7.1%), Харкова (6.1%) та Одеси (3.1%) зросли, хоча кількість КУА у цих містах та відповідних регіонах не змінилася за рік. У Львові та області на одну компанію стало менше, тож і частка регіону скоротилася (2.7%).

Решта регіонів України, поза Топ-5, охоплювала 9.5% загальної кількості компаній (у 2015 році – 10.2%) – 28 КУА (рік тому – 32). Кількість КУА, зареєстрованих у Донецькій області, у 2016 році скоротилася із 5-ти до 4-х, як і у Запорізькій та Полтавській областях. Такою ж вона залишилася і в Івано-Франківську. Разом ці чотири регіони охоплювали понад 5% усіх КУА.

Отже, регіональна концентрація індустрії у 2016 році посилилася на користь Києва та центральних областей України.

Рис. 5. Регіональний розподіл кількості КУА станом на 31.12.2016 р.

У розподілі ІСІ за кількістю фондів у 2016 році вага столичного регіону, на відміну від 2015 року, дещо впала – із 73.1% до 72.8%. Продовжувала зменшуватися вона і за активами ІСІ в управлінні – із 82.6% до 80.8%, а проте залишалася на рівні вище 2013 року (78.0%).

Дніпро та Харків і тут зберегли за собою другу та третю позиції: 7.7% та 5.8% за кількістю фондів і 7.9% та майже 4.0% за активами ІСІ в управлінні.

Серед інших регіонів-лідерів, основні зміни у розподілі ІСІ за кількістю та активами у 2016 році відбулися у Львівському (збільшення частки до 3.6% за фондами та майже 2.0% за активами) та Донецькому (зменшення до 0.9% та 0.7% відповідно, (рис. 6).

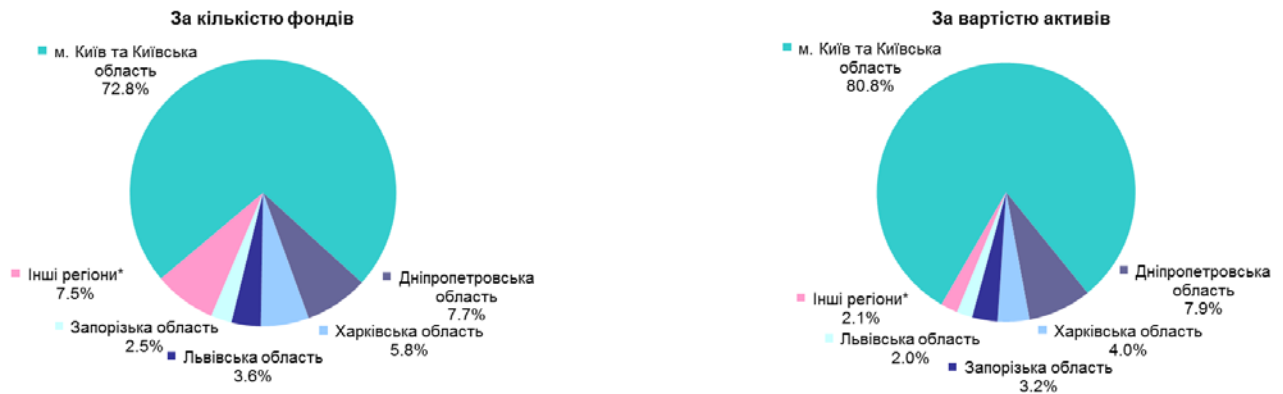

Рис. 6. Регіональний розподіл ІСІ за кількістю та вартістю їхніх активів в управлінні станом на 31.12.2016 р.

2.2. Активи та чисті активи ІСІ

Сукупні загальні активи ІСІ, що перебували в управлінні КУА та досягли нормативів, станом на 31.12.2016 становили **230,19 млрд. грн.** (рис. 7). У 2016 році вони **вперше скоротилися** – на **2.5 %** (після зростання на 14.4% у 2015-му), причому у 4-му кварталі зменшення було значно стрімкіше – на 9.2% – протягом перших трьох кварталів активи індустрії зростали.

Рис. 7. Динаміка ринку управління активами ІСІ у 2004-2016 рр.

Співвідношення активів ІСІ до ВВП України у 2016 році зменшилося другий рік поспіль – із 11.9% до 9.7% – на тлі зростання як номінального (+20.5%), так і реального (+2.3%) валового внутрішнього продукту. Скорочення активів ІСІ підсилило падіння ваги до однозначного рівня (рис. 8).

Відношення до активів банків України зменшилося, в умовах зростання останніх, – із 19.4% до 18.5%⁵. Таким чином, співвідношення повернулося практично до рівня 2010 року, проте залишалося вищим, ніж у 2007-му (6.8%).

⁵ За уточненими даними щодо активів банків станом на 31.12.2015. Джерела: Джерела: Державна служба статистики України: <http://ukrstat.gov.ua>, Національний банк України: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442; Дані щодо ІСІ та розрахунки - УАІБ.

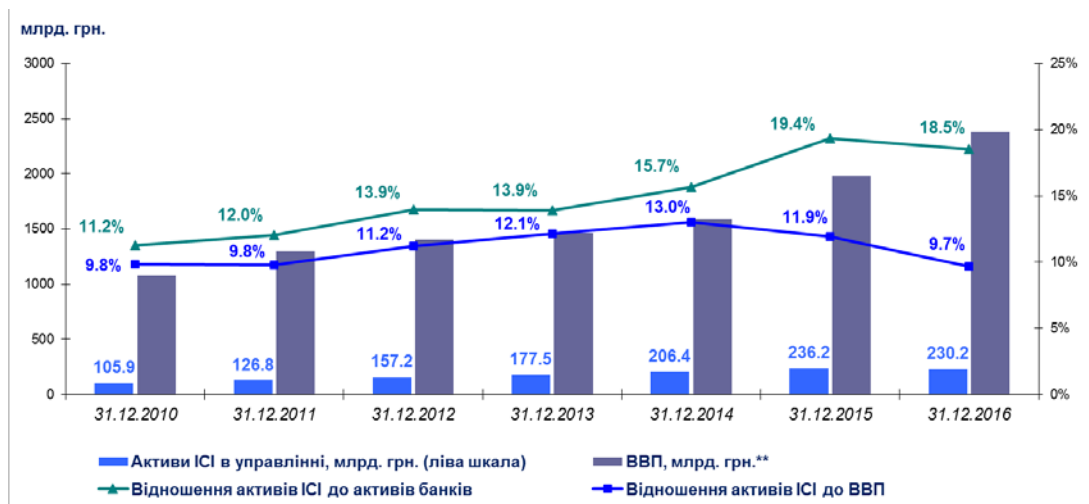

Рис. 8. Динаміка ІСІ на тлі ВВП та банківського сектору України у 2010-16 рр.

Протягом 2016 року активи індустрії демонстрували звичний ріст, однак 4-й квартал став винятком: скоротилися не лише активи ІСІ з публічним розміщенням, на які значною мірою впливав розвиток ситуації на фондовому ринку, а й венчурних фондів.

За рік сектор **венчурних ІСІ** зменшився на 3402.4 млн. грн. (-1.5%, після +15.4% у 2015 році), до 222 138.5 млн. грн. Скорочення, однак, відбулося тільки у 4-му кварталі (-22 646.5 млн. грн., -9.3%).

Активи ІСІ, крім венчурних, мали різноспрямовані результати як у жовтні-грудні, так і за весь 2016 рік. Висхідна динаміка фондових індексів у 2-3-му кварталах сприяла позитивним результатам ІСІ з публічним розміщенням, хоча 4-й квартал приніс спад. **Інтервальні ІСІ та закриті ІСІ з публічною емісією**, проте, зросли у 4-му кварталі (+2.0% та +0.6% відповідно), а **відкриті** хоч і зазнали зменшення активів на 0.5% за цей період, але за результатами року також показали приріст (+5.0%) – вперше з 2010 року.

Разом активи **невенчурних ІСІ** за 4-й квартал зменшилися на 8.8%, за 2016 рік – на 24.3%, до **8 049.5 млн. грн.** (рис. 9). Це найбільшою мірою пов'язано зі скороченням активів закритих ІСІ з приватною емісією, зокрема у 4-му кварталі, у т. ч. за рахунок закриття кількох таких фондів.

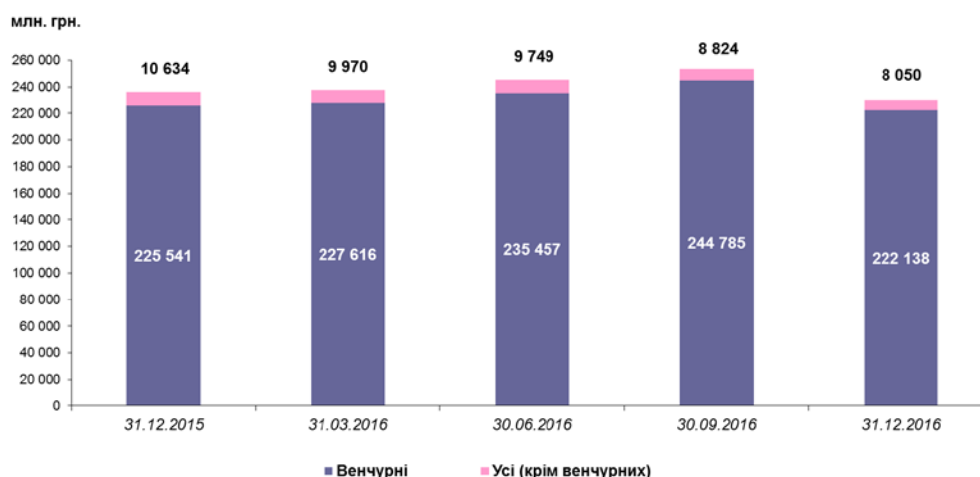

Рис. 9. Динаміка вартості активів ІСІ у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році

Вартість чистих активів ІСІ у 2016 році зменшилася із 199 861.1 до **188 331.6 млн. грн.** (-5.8%, у 2015 році – +10.8%) (табл. 5). Низхідну динаміку підсилювало подальше скорочення кількості діючих фондів, що подали звітність: у 2016 році вона зменшилася із 1047 до 1031, у т. ч. венчурних – із 916 до 915). У той же час **відкриті** ІСІ показали перший за 6 років річний приріст (+5.1%).

За 4-й квартал чисті активи ІСІ втратили 11.3%. ВЧА **венчурних** фондів впала на 11.5%, **закритих ІСІ з приватним розміщенням** – на 12.8%, а **відкритих** – також зменшилася, але лише на 0.8%. У той же час, **інтервальні та закриті фонди з публічною емісією** показали приріст чистих активів (+2.0% та +0.5% відповідно) – при зменшенні кількості діючих фондів, що подали звітність, на один у кожному із цих секторів.

Таблиця 5.

Динаміка ВЧА ІСІ у розрізі типів фондів у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році, млн. грн.

Фонди	31.12.2015	31.03.2016	30.06.2016	30.09.2016	31.12.2016	Зміна за 4-й квартал 2016	Зміна за 2016 рік
Відкриті	54.9	53.5	54.2	58.2	57.7	-0.8%	5.1%
Інтервальні	87.9	68.8	57.8	63.7	65.0	2.0%	-26.1%
Закриті (крім венчурних), у т. ч.:	9 809.6	9 437.9	9 115.5	8 244.1	7 546.2	-8.5%	-23.1%
з публічною емісією	3 663.0	3 284.6	3 252.2	2 698.5	2 712.6	0.5%	-25.9%
з приватною емісією	6 146.6	6 153.3	5 863.3	5 545.6	4 833.6	-12.8%	-21.4%
Усі (крім венчурних)	9 952.5	9 560.1	9 227.5	8 366.0	7 668.9	-8.3%	-22.9%
Венчурні	189 908.7	193 158.3	200 474.9	204 040.7	180 662.6	-11.5%	-4.9%
Усі (з венчурними)	199 861.1	202 718.5	209 702.3	212 406.6	188 331.6	-11.3%	-5.8%

* Діючі ІСІ, які досягли нормативу мінімального обсягу активів (були визнані такими, що відбулися), перебувають в управлінні КУА та надали звітність за відповідний період (на звітну дату).

Більш стрімке скорочення ВЧА невенчурних ІСІ у порівнянні з венчурними у 2016 році сприяло збереженню тренду до збільшення ваги останніх у сукупній ВЧА ІСІ – із 95.0% на початку року до 95.9% у кінці (рис. 10). При цьому зростання чистих активів відкритих фондів за рік не вплинуло суттєво на частку сектору (0.03% від чистих активів усіх ІСІ).

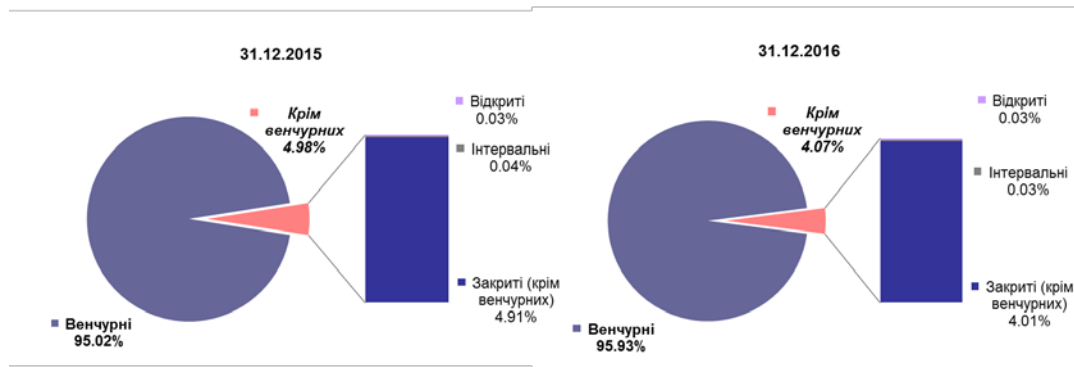

Рис. 10. Розподіл ВЧА ІСІ за типами фондів на початок та кінець 2016 року

Значно помірніше зниження ВЧА відкритих ІСІ порівняно із закритими фондами (з приватним розміщенням) у 4-му кварталі сприяло деякому підвищенню їхньої ваги у сукупній ВЧА невенчурних ІСІ. Квартальне зростання інтервальних фондів забезпечило їм більш суттєвий приріст (із 0.76% до 0.85%). Річна ж динаміка відкритих ІСІ, які були єдиним сектором, що показав зростання у 2016 році, а також різке скорочення ВЧА інтервальних та закритих ІСІ (на 20% і більше) збільшило вагу перших із 0.55% до 0.75% сукупних чистих активів усіх невенчурних фондів, тоді як інтервальні дещо зменшили у вазі, а основний перерозподіл відбувся за рахунок закритих фондів (із 98.56% до 98.40%, рис. 11).

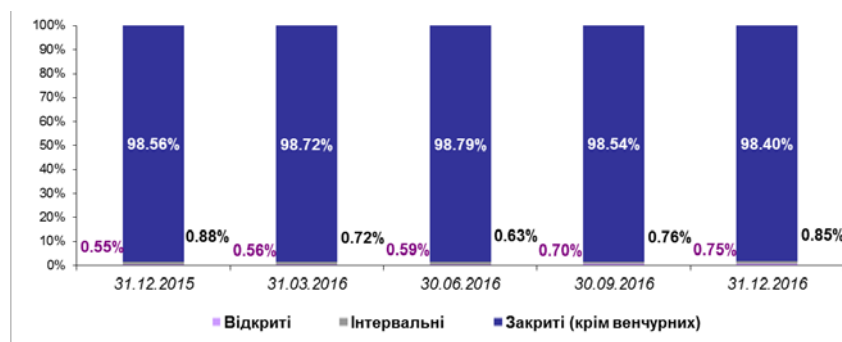

Рис. 11. Динаміка розподілу ВЧА невенчурних ІСІ за типами фондів у 4 кв. 2016 р. та у 2016 році

2.3. Чистий притік/відтік капіталу у відкритих ІСІ

Динаміка українського фондового ринку, зокрема індексу УБ, у 2016 році переважно сприяла зростанню активів відкритих ІСІ та послабленню чистого відтоку з них. Водночас, вона забезпечила можливості для деякого фіксування прибутку за результатами 2-3-го кварталів – і інвестори скористалися ними у квітні-червні, тоді як продовження зростання ринку у липні-вересні, вочевидь, було сприйнято як позитивний сигнал про більш довготривалий висхідний тренд.

За результатами всього 2016 року послаблений відтік не завадив зростанню ВЧА сектору, після того як у попередні роки негативний рух капіталу суттєво прискорював її зменшення (у 2014-15 рр. він становив 86% та 82% від скорочення ВЧА).

Річний відтік капіталу з відкритих ІСІ у 2016 році впав майже на 61%, із -4.3 млн. грн. до **-1.7 млн. грн.** Тож його скорочення тривало четвертий рік поспіль (-88% у 2015-му, -23% у 2014-му та -11% у 2013 році), хоч і залишався негативним протягом 5.5 років. При цьому середня кількість фондів, що діяли у 2016 році, зменшилася ще на 5 (аналогічно до 2015 та 2014 рр.), тобто на 20%.

Як і у попередні роки, упродовж 2016-го періодично спостерігався позитивний рух капіталу у секторі: чистий притік зафіксовано за результатами 3-х місяців (у 2015-му – 4-х, 2014-му – двох) – липні-серпні та жовтні (рис. 12, табл. 6). Це забезпечило чистий приріст за наслідками 3-го кварталу (рис. 13).

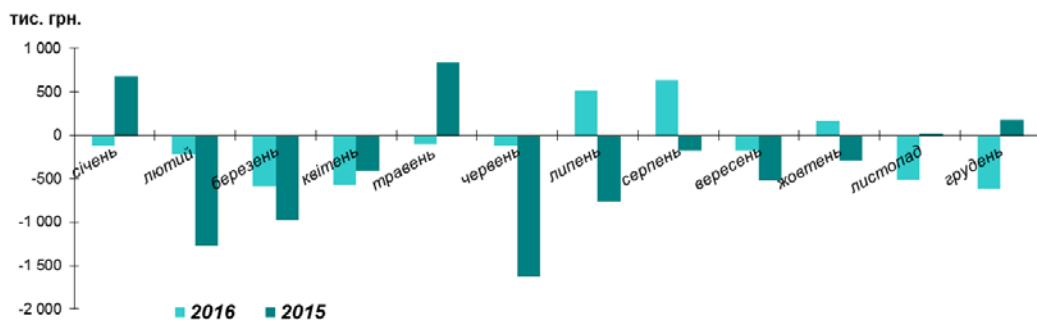

Рис. 12. Щомісячний чистий притік/відтік капіталу відкритих ІСІ у 2015-2016 рр. (за щоденними даними)

Таблиця 6.

Щомісячний чистий притік/відтік капіталу відкритих ІСІ у 2011 -2016 рр. помісячно*

Період	Чистий притік/відтік						Кількість фондів, щодо яких наявні дані*					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
січень	-449	-7 987	-363	-10 446	680	-119	31	38	41	29	24	21
лютий	-3 090	-7 952	-1 392	-2 844	-1 271	-217	34	38	41	30	24	20
березень	15 091	-10 032	1 297	-804	-978	-590	35	38	41	30	24	19
квітень	7 172	-4 748	-3 870	-10 437	-413	-563	35	36	42	29	23	19
травень	8 682	-3 323	-70	398	840	-99	35	38	39	29	23	16
червень	2 505	-2 579	-8 467	-2 130	-1 626	-118	33	40	39	31	24	16
липень	-44	-2 690	-5 268	-8 861	-767	519	36	40	38	27	23	18
серпень	-11 041	-3 025	-15 623	-165	-176	634	38	40	36	27	20	18
вересень	-6 343	-1 873	-2 360	-144	-520	-177	39	40	35	28	21	18
жовтень	-7 217	-3 333	-8 137	-1 753	-285	167	40	40	33	27	24	19
листопад	-23 655	-3 963	-2 445	-322	24	-515	40	40	31	25	23	18
грудень	-6 138	-2 532	-1 508	329	175	-618	38	40	31	25	21	17
Рік	-24 525	-54 036	-48 207	-37 179	-4 316	-1 697	36	39	37	28	23	18

* За щоденними даними.

** За рік - середня за 12 місяців.

Протягом 2016 року рух капіталу відбувався у більшості відкритих ІСІ (всього 15 із середніх 18 за рік). Вплив окремих фондів на сукупний показник сектору в окремі місяці року був суттєвим, а за весь рік три відкритих ІСІ змогли залучити чистий притік у розмірі, що скоротив відтік із сектору практично на половину (+1.6 млн. грн.). Майже 98% цього притоку отримав один із цих трьох ІСІ. Серед решти 12 відкритих фондів, що мали чистий відтік за результатами 2016 року, три фонди сформували 2/3 відтоку.

У 4-му кварталі сукупний чистий рух капіталу у відкритих ІСІ повернувся до негативної зони і становив **-0.97 млн. грн.** (після +0.98 млн. грн. у 3-му). У цей період чистий відтік не лише залишався ключовим фактором зниження вартості чистих активів сектору відкритих фондів, а й визначив напрямок її зміни, адже перевищив скорочення ВЧА за цей час більш ніж утричі (після того, як у 3-му кварталі він забезпечив 24% приросту ВЧА сектору).

Кількість відкритих ІСІ, що мали чистий відтік, зростає із 6-ти у липні-вересні до 12-ти у жовтні-грудні, а кількість фондів, що отримали чистий притік, – із 5-ти до двох, із незначним чистим притоком.

Найбільший квартальний відтік у 2016 році відбувся саме у 4-му кварталі, хоча показник 1-го кварталу був несуттєво меншим (рис. 13).

Чистий притік 1 млн. грн., який сектор отримав у 3-му кварталі, був першим з 2-го кварталу 2011 року, після 20 кварталів відтоку поспіль (разом майже -200 млн. грн., без урахування зміни вартості грошей у часі). Рух капіталу у 4-му кварталі фактично нівелював зміни у 3-му – річний відтік майже дорівнював показникові за перші півроку (рис. 14).

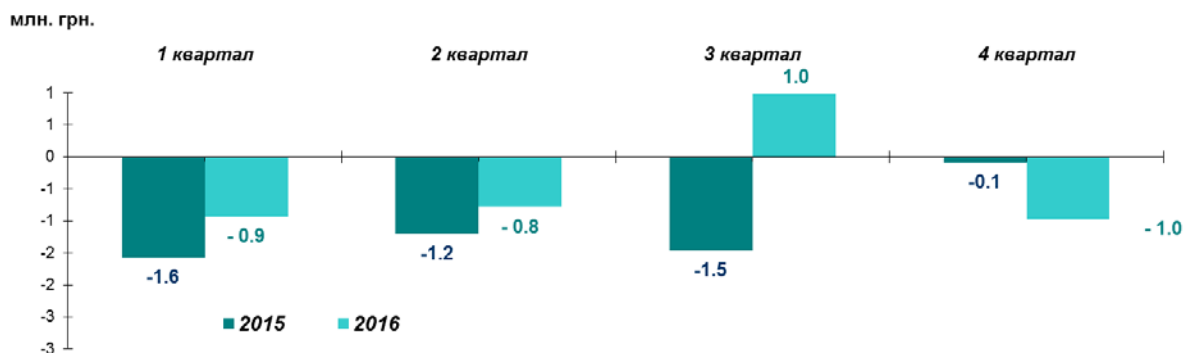

Рис. 13. Чистий притік/відтік капіталу відкритих ІСІ у 2015-2016 рр., поквартально

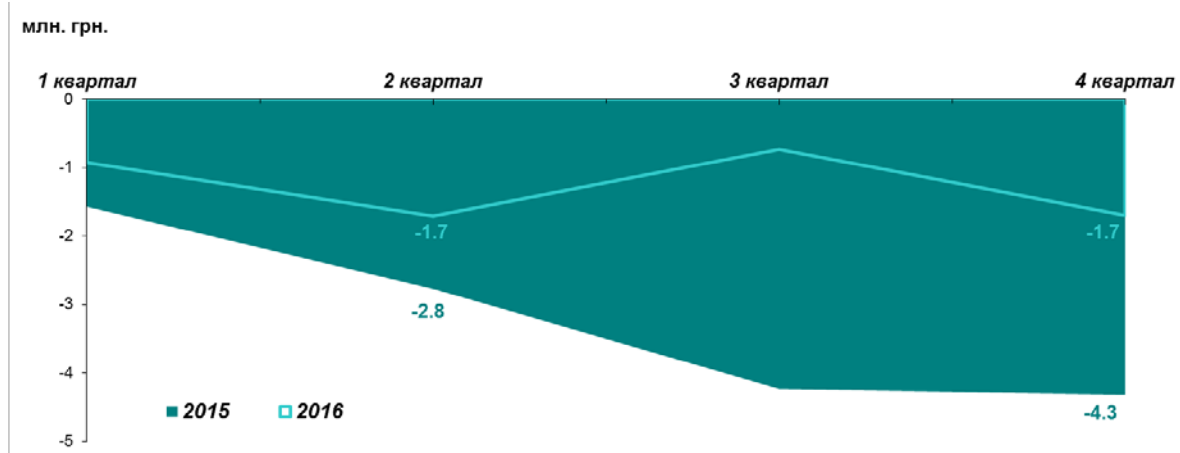

Рис. 14. Чистий притік/відтік капіталу відкритих ІСІ у 2015-2016 рр., наростаючим підсумком з початку року

2.4. Інвестори ІСІ

Упродовж 2016 року найбільшими інвесторами ІСІ залишалися **юридичні особи-резиденти**, хоча їхні сукупні вкладення вперше різко скоротилися, і саме це визначило зменшення активів ІСІ (-23.61 млрд. грн., після +10.66 млрд. грн. у 2015-му та +14.95 млрд. грн. у 2014 році). Левова частка цього зменшення припала на 4-й квартал (-22.62 млрд. грн.).

Тенденція до зниження ваги цих інвесторів у ВЧА ІСІ, проте, збереглася у 2016 році: в усіх фондах – із 74.1% до 68.4%, а у *венчурних* – із 75.3% до 69.9% (рис. 15). Скорочення частки тривало у 2-4-му кварталах.

У відкритих ІСІ вкладення українських підприємств змінювалися несуттєво протягом 2016 року – річне скорочення було розміром -0.24 млн. грн. (після -2.68 млн. грн. у 2015 році, -0.39 млн. грн. у 4-му кварталі). Сукупні кошти інших категорій інвесторів у секторі за рік скоротилися менше або зросли, тому частка вітчизняних підприємств тут продовжувала зменшуватися – до 10.0% (із 11.0% у 2015-му, 14.4% у 2014-му).

У ВЧА інтервальних ІСІ вага цих інвесторів у 2016 році різко впала – із 52.3% до 14.1% – основне скорочення вкладень відбулося у 1-2-му кварталах, а всього за рік коштів юридичних осіб-резидентів тут поменшало на 39.09 млн. грн. (у т. ч. у 4-му кварталі – на 0.75 млн. грн.).

У закритих фондах (крім венчурних) кошти у власності українських юридичних осіб цього року скоротилися на 2 389.21 млн. грн. (у т. ч. на 863.76 млн. грн. у 4-му кварталі), а їхня частка у ВЧА цих ІСІ – із 51.6% до 33.6%. Різке зменшення ваги цієї категорії інвесторів у закритих фондах, окрім скорочення ними вкладень, було підсилене збільшенням коштів фізичних осіб-резидентів у цих ІСІ (+357.84 млн. грн., після +479.30 млн. грн. у 2015 році).

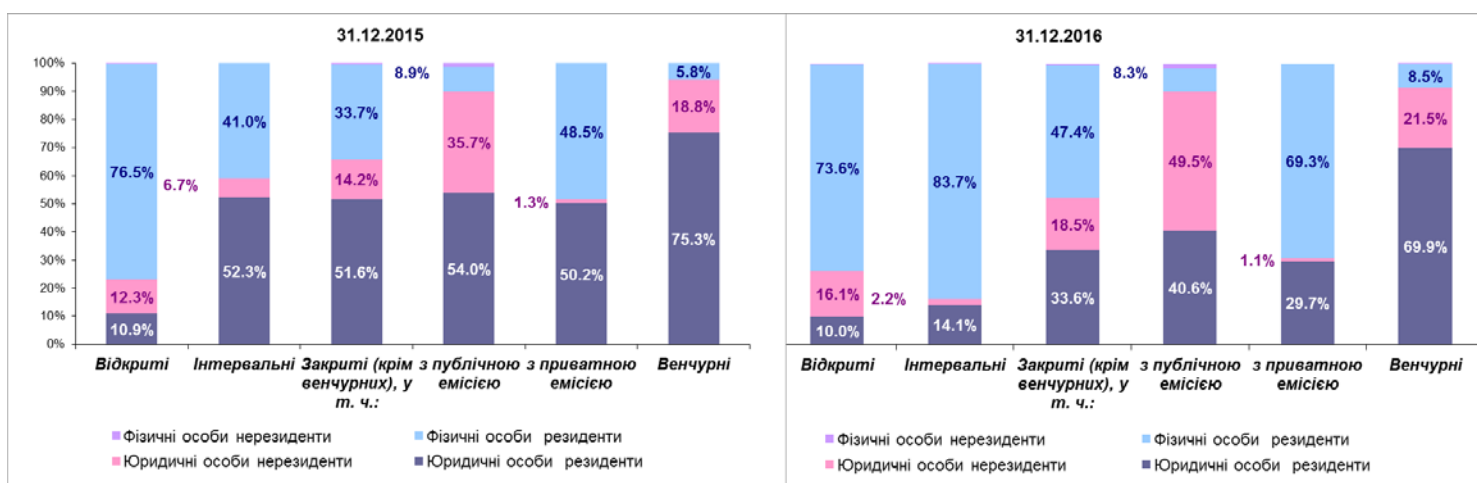

Рис. 15. Вкладення в ІСІ за категоріями інвесторів на початок та кінець 2016 року, частка у ВЧА⁶

Громадяни України продовжували нарощувати вкладення в ІСІ у 2016 році практично тими ж темпами, що й у 2015-му: їхні сукупні кошти в усіх фондах за рік зросли на 3 973.04 млн. грн. (після +3 722.06 млн. грн.), 933.40 млн. грн. із них – у 4-му кварталі.

На відміну від попередніх років, ці інвестори були зацікавлені в ІСІ усіх типів – їхні сукупні вкладення у кожному секторі зросли. Найбільше кошти індивідуальних інвесторів зросли у венчурних ІСІ (+3 598.10 млн. грн., із них +672.66 млн. грн. – у 4-му кварталі). Дещо збільшилися і вкладення роздрібних інвесторів у відкритих фондах (+0.44 млн. грн., у т. ч. +0.21 млн. грн. у 4-му кварталі). Частка коштів цих вкладників у венчурних фондах за рік зросла із 5.8% до 8.5%, у відкритих – скоротилася із 76.5% до 73.6% (через активніше нарощення присутності у секторі іноземними підприємствами).

Участь **іноземних інвесторів, зокрема юридичних осіб**, в ІСІ у 2016 році продовжувала збільшуватися як в абсолютних показниках, так і відносно інших категорій вкладників. Збільшення сукупної вартості коштів цих учасників за рік відбулося тільки у відкритих та венчурних ІСІ (+2.57 млн. грн. та +1 761.40 млн. грн. відповідно), хоча у 4-му кварталі приріст був лише у секторі інтервальних ІСІ (+0.64 млн. грн.).

У всіх ІСІ разом кошти іноземних інвесторів - юридичних осіб у 2016 році зросли на 1 747.32 млн. грн. (у 2015-му – на 4 983.58 млн. грн.), незважаючи на зменшення на 2 520.42 млн. грн. – у 4-му кварталі.

Станом на 31.12.2016 року ці інвестори збільшили свою частку у ВЧА ІСІ з 18.6% до 21.4%, при цьому із 12.3% до 16.1% – у відкритих, із 14.2% до 18.5% – у закритих (крім венчурних), причому у

⁶ Без урахування цінних паперів фондів на пред'явника, що перебувають в обігу.

фондах із публічною емісією – із 35.7% до 49.5%, а також із 18.8% до 21.5% – у венчурних фондах. В інтервальних ІСІ їхня вага за рік впала із 6.7% до 2.2%.

Іноземні громадяни у 2016 році відносно суттєво збільшили свої інвестиції тільки у венчурних фондах – на 131.47 млн. грн., у т. ч. на 8.40 млн. грн. – у 4-му кварталі. Сукупні кошти цих інвесторів в усіх ІСІ за рік зросли на 123.24 млн. грн. (на 10.46 млн. грн. – у 4-му кварталі). Як і попереднього року, вони також символічно зросли у відкритих фондах.

Кількість інвесторів в ІСІ зменшилася в усіх секторах ІСІ як у 4-му кварталі, так і за результатами всього 2016 року, і на 31.12.2016 загалом становила 261 284 юридичних та фізичних особи (табл. 7). За рік вкладників ІСІ стало менше на 1 914, у т. ч. на 962 – у відкритих ІСІ. За 4-й квартал вона зменшилася всього на 266, у т. ч. на 20 – у відкритих ІСІ, а найбільше – на 172 – у венчурних.

Чисельність **вітчизняних підприємств-інвесторів** в усіх ІСІ за рік зменшилася на 390, а у 4-му кварталі – на 162.

У 4-му кварталі найактивніше із відкритих та інтервальних ІСІ виходили **роздрібні інвестори – громадяни України** (-19 та -49 осіб відповідно), тоді як із венчурних – українські підприємства (-139). Відносно найсуттєвіше за цей час зменшилася кількість учасників у закритих ІСІ з приватним розміщенням (крім венчурних) – на 5.0% (-15, у т. ч. -12 юридичних осіб-резидентів).

Водночас, зросла у 4-му кварталі кількість **іноземних підприємств-інвесторів** в інтервальних (+1), закритих ІСІ з приватним розміщенням (крім венчурних, +3), а також **іноземних громадян** у закритих ІСІ з публічною пропозицією (+1).

Загалом, кількість **інвесторів-нерезидентів** у 4-му кварталі зменшилася на 29 (у венчурних – на 32; в інших закритих ІСІ – зросла на 3), а у 2016 році – на 36 (у венчурних – на 35).

За 2016 рік символічно зросла лише кількість іноземних підприємств у закритих невенчурних ІСІ (+1) та українських громадян – у венчурних (+7).

Таблиця 7.

Інвестори ІСІ за категоріями станом на 31.12.2016 р., кількість та частка у загальній кількості

Фонди	Юридичні особи				Фізичні особи			
	резиденти		нерезиденти		резиденти		нерезиденти	
Відкриті	16	0.94%	7	0.41%	1 670	98.58%	1	0.06%
Інтервальні	21	0.01%	3	0.00%	249 994	99.98%	18	0.01%
Закриті (крім венчурних), у т. ч.:	407	8.35%	28	0.57%	4 432	90.91%	8	0.16%
з публічною емісією:	189	4.12%	18	0.39%	4 377	95.32%	8	0.17%
з приватною емісією:	218	77.03%	10	3.53%	55	19.43%	0	0.00%
Усі (крім венчурних)	444	0.17%	38	0.01%	256 096	99.80%	27	0.01%
Венчурні	3 739	79.91%	460	9.83%	471	10.07%	9	0.19%
Усі (з венчурними)	4 183	1.60%	498	0.19%	256 567	98.19%	36	0.01%

2.5. Структура активів ІСІ

Цінні папери у 2016 році відновили зростання ваги в активах усіх секторів ІСІ, крім закритих невенчурних. При цьому вони залишалися основною складовою відкритих та інтервальних фондів (67.3% та 74.8% відповідно). Найбільшою позицією в активах венчурних та інших закритих фондів, як і раніше, були «інші» активи⁷, хоча у перших їхня частка зменшилася 74.3%, а в других – зросла до 56.9%.

У венчурних фондах «інші» активи у 2016 році вперше скоротилися (-4 459.6 млн. грн, після +34 859.45 млн. грн. у 2015-му), причому спад відбувся протягом 4-го кварталу (-19 526.37 млн. грн.).

Збільшилися у вартості та вазі у зведених активах секторів відкритих, інтервальних та закритих невенчурних ІСІ також **грошові кошти** (24.8%, 14.4% та 15.6% відповідно, рис. 16).

⁷ До «інших» активів належать корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах, а також дебіторська заборгованість, у т. ч. позики компаніям, у яких ІСІ володіють часткою в капіталі (для венчурних фондів).

Гроші у 2016 році залишилися третім за обсягом видом активів у цих секторах ІСІ. Лише у закритих ІСІ (з публічною емісією) у 4-му кварталі їх сукупна вартість зменшилася.

Зростанню ваги активів у цінних паперах за рік сприяло підвищення їх сукупної вартості у секторах *відкритих* та *венчурних* ІСІ, на тлі підйому на фондовому ринку у 2-3 кварталах, тоді як в *інтервальних* це відбулося попри зменшення вкладень у фондові інструменти – за рахунок більш стрімкого скорочення «інших» активів.

У 4-му кварталі частка фондових інструментів в активах зростає в *інтервальних*, *закритих* (з публічною емісією), а також *венчурних ІСІ*: у перших та других – за рахунок нарощення вкладень в ОВДП та скорочення «інших» активів (в інтервальних); у венчурних – завдяки значно активнішому зменшенню «інших» активів, попри зменшення сукупної вартості усіх видів цінних паперів в активах сектору (крім деривативів). У відкритих ІСІ за цей час скоротився фондовий портфель, переважно за рахунок акцій.

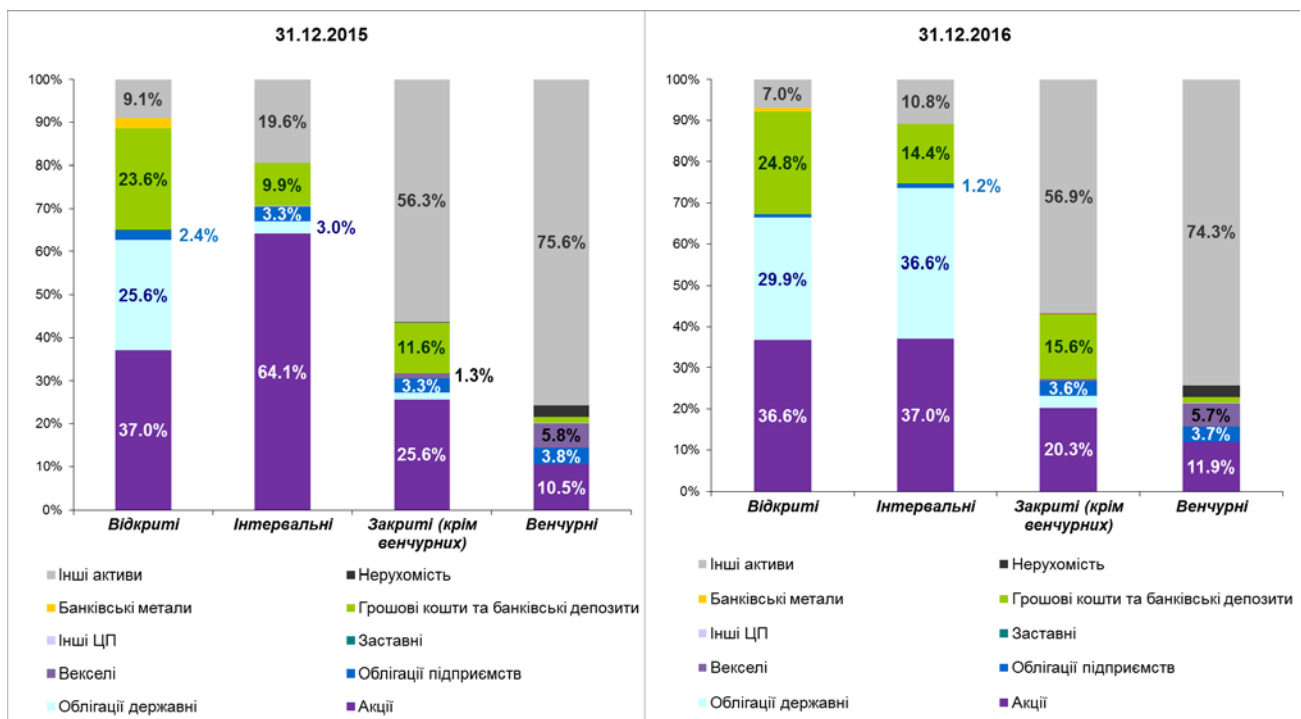

Рис. 16. Структура активів ІСІ за типами фондів на початок та кінець 2016 року

Акції у 2016 році утримували першу позицію серед видів цінних паперів за обсягом вкладень в усіх секторах ІСІ за типами фондів, крім інтервальних, де вони на кінець року мали практично таку ж частку, як і державні облігації (37%, після 64% у 2015 році). За весь рік сукупна вартість акцій зросла у відкритих фондах, закритих ІСІ з публічною емісією та венчурних фондах.

У 4-му кварталі, в умовах корекції на фондовому ринку, частка акцій скоротилася в активах усіх секторів ІСІ, крім закритих із приватним розміщенням (у т. ч. венчурних). При цьому сукупна вартість акцій зменшилася в усіх секторах ІСІ за квартал.

Державні облігації (ОВДП) у 2016 році ще більше зросли у популярності серед ІСІ: сукупні вкладення у ці інструменти усіх фондів разом зросли як у 4-му кварталі, так і за весь рік. Наростили їх усі сектори фондів (крім закритих ІСІ з приватним розміщенням, зокрема і венчурних, у 4-му кварталі). Відповідно, вага державних бондів також збільшилася у кожному секторі ІСІ – як у жовтні-грудні, так і за весь 2016 рік.

У **зведеному портфелі цінних паперів усіх ІСІ** на кінець 2016 року **акції** збільшили вагу з 53.8% до 56.3% (у 3-му кварталі – 54.2%). Сукупна вартість акцій в активах усіх ІСІ за рік зросла до 28 177.6 млн. грн. (+1 953.9 млн. грн., після -8 189.58 млн. грн. у 2015 році). Квартальна

динаміка також була протилежною до 2015 року: у 4-му кварталі 2016-го сукупні вкладення ІСІ в акції зменшилися на 2 149.2 млн. грн. (проти +2 709.2 млн. грн. наприкінці 2015-го) (табл. 8).

Векселів у 4-му кварталі також стало менше – на 3 193.2 млн. грн., при цьому за 2016 рік їхня сукупна вартість скоротилася тільки на 551.6 млн. грн. (-2 482.2 млн. грн у 2015-му). Частка цих інструментів у портфелі цінних паперів ІСІ за рік також зменшилася з 27.1% до 25.3% (у 3-му кварталі – 28.3%).

Корпоративні облигації у 2016 році також скоротили свою присутність у фондовому портфелі ІСІ (-399.5 млн. грн., після +517.34 млн. грн. у 2015-му) – головним чином внаслідок динаміки у 4-му кварталі (-777.5 млн. грн.). Врешті, їхня вага у зведеному портфелі ІСІ впала із 18.3% до 17.0% за 2016 рік (у 3-му кварталі – 16.6%).

Суттєво зросла за цей рік сукупна вартість та частка **деривативів** (за рахунок венчурних ІСІ) – із 0.2% до 0.5% (+169.6 млн. грн.).

Таблиця 8.

Зведений портфель цінних паперів ІСІ за типами інструментів у 2016 році

Тип ЦП	Сукупна вартість ЦП у портфелях ІСІ, грн.		Зміна за 2016 рік		Частка у зведеному портфелі ЦП ІСІ	
	31.12.2015	31.12.2016	грн.	%	31.12.2015	31.12.2016
Акції	26 223 626 778	28 177 562 518	1 953 935 740	7.45%	53.83%	56.33%
Векселі	13 206 033 533	12 654 462 901	-551 570 632	-4.18%	27.11%	25.30%
Облигації підприємств	8 899 776 141	8 500 311 317	-399 464 825	-4.49%	18.27%	16.99%
Облигації державні	292 315 680	432 670 110	140 354 431	48.01%	0.60%	0.87%
Деривативи	72 359 610	242 003 681	169 644 071	234.45%	0.15%	0.48%
Заставні	20 227 413	12 650 612	-7 576 801	-37.46%	0.04%	0.03%
Всього	48 714 339 155	50 019 661 139	1 305 321 984	2.68%	100.00%	100.00%

У фондовому портфелі ІСІ (крім венчурних) у 2016 році **акції** значно зменшилися у вазі – із 80.4% до 73.6%, хоча у 4-му кварталі – зросла із 57.8% у 3-му. Сукупна вартість акцій цих фондів при цьому зменшилася на 196.0 млн. грн., а за рік – на 442.9 млн. грн. (після -2 018.2 млн. грн. у 2015-му). Це сприяло збільшенню ваги **облигацій підприємств** у портфелі цих ІСІ із 10.2% до 12.7% (у 3-му кварталі – 10.4%).

Державні бонди були єдиним видом цінних паперів, сукупні вкладення та частка яких у портфелі невенчурних ІСІ зросли як у 4-му кварталі, так і за рік (+95.6 та +174.0 млн. грн. відповідно). Таким чином, їх вага тут зросла більш ніж удвічі – із 5.5% на початку року на 5.7% у 3-му кварталі до 12.3% на кінець 2016 року (табл. 9).

Таблиця 9.

Зведений портфель цінних паперів ІСІ, крім венчурних, за типами інструментів у 2016 році

Тип ЦП	Сукупна вартість ЦП у портфелях ІСІ, грн.		Зміна за 2016 рік		Частка у зведеному портфелі ЦП ІСІ	
	31.12.2015	31.12.2016	грн.	%	31.12.2015	31.12.2016
Акції	2 763 445 840	1 657 148 506	-1 106 297 335	-40.03%	80.41%	73.62%
Облигації підприємств	350 308 535	286 584 018	-63 724 516	-18.19%	10.19%	12.73%
Облигації державні	190 178 156	277 722 480	87 544 324	46.03%	5.53%	12.34%
Векселі	132 804 823	29 561 397	-103 243 426	-77.74%	3.86%	1.31%
Всього	3 436 737 354	2 251 016 401	-1 185 720 953	-34.50%	100.00%	100.00%

Диверсифіковані ІСІ у 2016 році скоротили портфель цінних паперів більш ніж удвічі (після 4-кратного – у 2015-му), до 115.2 млн. грн. Лідерство серед видів паперів зберігали **акції** (80.1%, після 86.9% у 2015 році, 80.7% у 3-му кварталі, табл. 10).

Державні бонди також утримали свою позицію – їхня частка на кінець року становила 18.9% сукупної вартості портфеля цих ІСІ (після 6.8% у 2015 році, 17.7% у 3-му кварталі). Сукупні вкладення у ці папери тут зросли за квартал на 0.6 млн. грн., за рік – на 4.5 млн. грн.

Облигації підприємств у 4-му кварталі додали у вартості 1.2 млн. грн., але за рік скоротилися на 3.8 млн. грн. Проте, їхня вага у портфелі диверсифікованих ІСІ впала із майже 2% до 1.1% (1.6% у 3-му кварталі).

Таблиця 10.

Зведений портфель цінних паперів диверсифікованих ІСІ за типами інструментів у 2016 році

Тип ЦП	Сукупна вартість ЦП у портфелях ІСІ, грн.		Зміна за 2016 рік		Частка у зведеному портфелі ЦП ІСІ	
	31.12.2015	31.12.2016	грн.	%	31.12.2015	31.12.2016
Акції	219 100 725	92 245 966	-126 854 758	-57.90%	90.79%	80.10%
Облігації державні	17 242 242	21 707 064	4 464 822	25.89%	7.14%	18.85%
Облігації підприємств	4 988 440	1 206 154	-3 782 286	-75.82%	2.07%	1.05%
Векселі	10 698 938	0	-10 698 938	-100.00%	4.43%	0.00%
Всього	241 331 407	115 159 184	-126 172 222	-52.28%	100.00%	100.00%

2.6. Доходність ІСІ

Підйом на фондовому ринку, що тривав практично півроку у 2-3-му кварталах 2016-го, сприяв підвищенню доходності ІСІ у 2016 році, зокрема фондів, зорієнтованих на інвестиції в акції. Окремі фонди із публічним розміщенням, у т. ч. серед відкритих ІСІ, мали річну доходність, що значно перевищила показник індексу УБ, а середні показники доходності фондів акцій та облігацій були наближені до приросту індикатора за 2016 рік (рис. 17).

У 4-му кварталі найвищу доходність мали ті ж самі класи фондів, а серед секторів ІСІ за типами фондів – закриті (невенчурні) ІСІ з приватною емісією та відкриті ІСІ.

Серед різних напрямків інвестування у 2016 році, як і раніше, лідерами за доходністю були депозити, зокрема у золоті (+22.7%, після +39% у 2015-му), у гривні (+22.1%, після 23.0%) та у доларах США (+21.2%, після +67%), адже девальвація гривні тривала, хоч і меншими темпами, а ставки за вкладами у національній валюті на початку року ще були високими⁸.

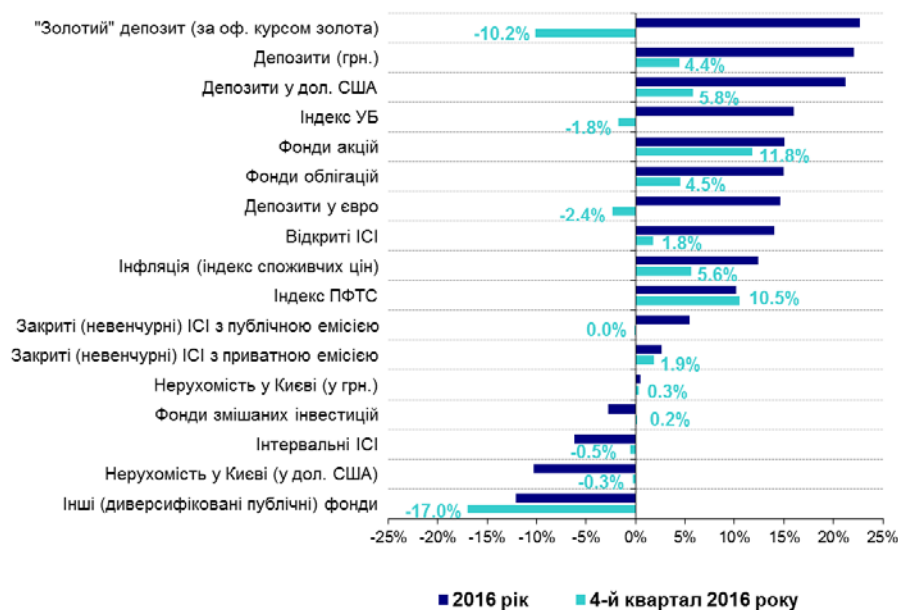

Рис. 17. Доходність ІСІ, депозитів, індексів акцій та рівень інфляції у 4 кв. 2016 р. та 2016 році⁹
Рейтинг за річним показником (2016), значення наведені для 4 кв. 2016 р.

Середня доходність **відкритих** ІСІ у 4-му кварталі знизилася із +6.6% до +1.8%, при цьому різні фонди показали від -2.2% до +4.6%.

⁸ Для адекватного порівняння доходності необхідно враховувати ліквідність ІСІ, зокрема, відкритого типу, що дозволяють виходити з інвестицій у будь-який робочий день без втрати доходності, на відміну від банківських вкладів, які, переважно, передбачають перерахунок відсоткового доходу при достроковому поверненні коштів за період з початку дії договору за ставкою вкладів на поточних рахунках. Водночас, розрахована доходність ІСІ не враховує можливі комісії та інші витрати при вході/виході з фондів, а також оподаткування інвестиційного прибутку.

⁹ Інфляція наведена за даними Державної служби статистики України (Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2016 році (грудень до грудня попереднього року)). Доходність нерухомості у дол. США розрахована як середня за даними щодо вартості нерухомості у Києві порталів: <http://www.domik.net>, <http://100realty.ua>, <http://realt.ua>; у гривні – за даними порталу: <http://100realty.ua>.

За 2016 рік¹⁰ діапазон доходностей у секторі майже повністю змістився у позитивну зону – від -4.2% до +39.7% (-93.0% до +28.5% у 2015-му). Середній **річний дохід** у секторі, за даними на початок та кінець 2016 року, підвищився фактично до рівня 2013-го року – до +14.7% (із -3.0% у 2015-му), при цьому кількість діючих фондів, що працювали повний рік, зменшилася із 22-х до 18-ти. За щоквартальними даними, річна доходність піднялася із -4.1% до **+14.0%**. *Приріст вкладень за рік забезпечили 16 відкритих ІСІ* (89%, після 46% у 2015 році), причому 7 фондів мали доходність вище, ніж індекс УБ, 10 принесли більший дохід, ніж депозити у євро, а два фонди були доходнішими за «золоті» вклади.

У секторі **інтервальних ІСІ** середня доходність вкладень у 4-му кварталі опустилася із +0.8% до -0.5%, а діапазон окремих результатів був у межах від -17.0% до +6.5%. **Річний дохід**, за щоквартальними даними, впав із +0.5% до **-6.2%** (відповідно, для 22-х та 19-ти діючих фондів).

Вартість вкладень у **закриті ІСІ з публічною пропозицією** у 4-му кварталі 2016 року також зменшилася – до -0.04% (після +3.6% у 3-му). **За весь рік** ці фонди принесли у середньому **+5.4%** (після +17.3% у 2015-му), при зменшенні їхньої кількості із 49 до 46.

Фонди цього типу з **приватним розміщенням (крім венчурних)** за квартал показали у середньому +1.9% (після -2.6% у 3-му). **За рік** їхній результат підвищився до **+2.6%** (із +2.0% у 2015-му), а кількість таких фондів зменшилася із 38 до 32.

Серед **диверсифікованих ІСІ з публічною емісією за класами активів** лідерами за доходністю у **2016 році** та 4-му кварталі були **фонди акцій (+15.0%**, після -10.0% у 2015-му) Цьому сприяв квартальний результат у жовтні-грудні – +11.8% (після +14.5% у 3-му кварталі).

Фонди облігацій – лідери попереднього року – мали практично такий же показник доходності у **2016 році**, що й фонди акцій, хоча порівняно з 2015-м він суттєво зменшився (**+15.0%** проти +25.4%). У 4-му кварталі ці ІСІ принесли у середньому +4.5% (після +3.5% у 3-му).

Фонди змішаних інвестицій, список яких у 4-му кварталі значно збільшився, показали за квартал +0.2% (після -0.4% у 3-му), а **за рік** знову мали від'ємну доходність: **-2.8%** після **-2.6%** у 2015 році.

Інші диверсифіковані фонди з публічною емісією, кількість яких протягом 2016 року щоквартально зростала із 6 до 10, а на кінець грудня скоротилася до одного, що показав **-17.0%** за 4-й квартал, **за рік** понесли середні втрати вартості своїх паперів розміром **-12.1%** (+5.3% у 2015-му).

3. Результати ринку управління активами НПФ

Обсяг активів НПФ¹¹ в управлінні у 2016 році продовжував зростати, хоча тривало і зменшення кількості КУА, які управляють недержавними пенсійними фондами, як і самих фондів.

Кількість пенсійних фондів в управлінні у 2016 році скоротилася **на 12.7%** за рік (після -4.1% у 2015-му) – із 71 до **62 НПФ** (крім корпоративного фонду НБУ). Станом на 31.12.2016 в управлінні КУА перебували 48 відкритих, 8 корпоративних та 6 професійних НПФ (табл. 11).

Усі із закритих протягом року НПФ були відкритого виду, а, отже, їхні частки ринку зменшилася (із 80% у 2015 році до 77%, рис. 18).

Таблиця 11.

Кількість НПФ в управлінні КУА за видами фондів у 4 кв. 2016 року та у 2016 році

Вид НПФ	31.12.2015	30.09.2016	31.12.2016	Зміна за 4-й квартал 2016	Зміна за 2016 рік
Відкриті	57	50	48	-4.0%	-15.8%
Корпоративні	8	7	8	14.3%	0.0%
Професійні	6	6	6	0.0%	0.0%
Всього	71	63	62	-1.6%	-12.7%

¹⁰ Доходність ІСІ розрахована за даними річної звітності; на 31.12.2016 наявні дані щодо 18-ти відкритих, 19-ти інтервальних, 78-ми закритих ІСІ (у т. ч. 47 з публічним розміщенням та 31 – із приватним) – див. [Рейтинг: ІСІ](#).

¹¹ Без урахування корпоративного пенсійного фонду НБУ.

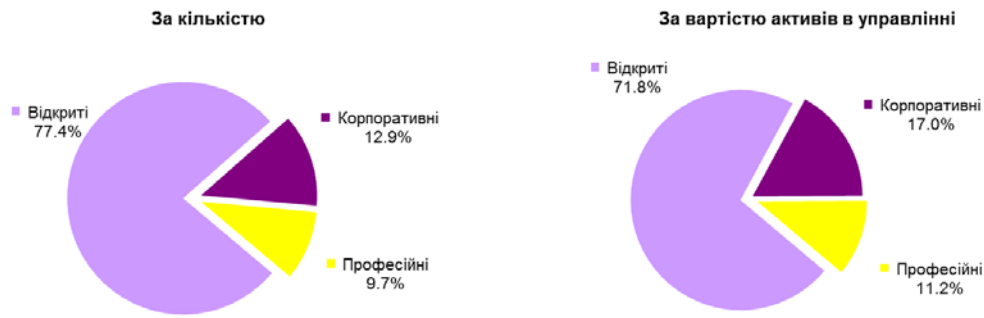

Рис. 18. Розподіл кількості НПФ та вартості їхніх активів в управлінні КУА за видами фондів станом на 31.12.2016 р.

Кількість компаній, що управляють НПФ, у 2016 році зменшилася з 44 до 39.

Вартість активів НПФ в управлінні КУА за рік прискорила зростання до 11.7% (після +10.6% у 2015-му) – із 928.2 до **1 036.6** млн. грн. (табл. 12, рис. 19). Це відбулося попри стрімке скорочення лістингу фондових бірж з початку року, а також подальше масове закриття банків.

Рис. 19. Динаміка ринку управління активами НПФ у 2005-2016 рр.

За 4-й квартал 2016 року активи НПФ в управлінні зросли на 0.7%, після +4.8% у 3-му кварталі (табл. 12).

Таблиця 12.

Вартість активів НПФ в управлінні КУА за видами фондів у 4 кв. 2016 року та у 2016 році

Вид НПФ	31.12.2015		30.09.2016		31.12.2016		Зміна активів НПФ в управлінні за 4-й квартал 2016	Зміна за 2016 рік, %
	Активи, грн.	Кількість НПФ, щодо яких подано звітність	Активи, грн.	Кількість НПФ, щодо яких подано звітність	Активи, грн.	Кількість НПФ, щодо яких подано звітність		
Відкриті	669 926 537	56	750 149 377	50	744 287 554	46	-0.8%	11.1%
Корпоративні	146 317 665	8	167 086 482	7	176 171 316	7	5.4%	20.4%
Професійні	111 908 733	6	111 873 915	6	116 185 980	6	3.9%	3.8%
Всього	928 152 935	70	1 029 109 774	63	1 036 644 850	59	0.7%	11.7%

Найбільший сектор – **відкриті НПФ** – у 2016 році знову мав найбільший приріст активів в управлінні в абсолютному вимірі (+**74.4** млн. грн.), однак у відносному – поступився корпоративним фондам (+**11.1%**, після +13.2% у 2015 році). Активи обсягом **744.3** млн. грн. на кінець 2016 року забезпечили секторові частку 71.8% в сукупних активах НПФ в управлінні (зменшення з 72.2% у 2015 році).

Активи **корпоративних НПФ** в управлінні КУА стрімко зросли за 2016 рік (+**20.4%**, після +5.9% у 2015 році) та сягнули **176.2 млн. грн.**

Професійні НПФ показали помірковане зростання: **+3.8%** (після +2.9% за попередній рік) і на 31.12.2016 дорівнювали **116.2 млн. грн.**

Найбільшими за середнім обсягом активів в управлінні, завдяки на порядок більшому темпу приросту порівняно з професійними фондами, у 2016 році стали **корпоративні НПФ** (25.2 млн. грн., після 18.3 млн. грн. у 2015-му).

Професійні НПФ збільшили середній розмір фонду до 19.4 млн. грн. (із 18.7 млн. грн. рік тому). Середній обсяг активів **відкритого** НПФ в управлінні на кінець 2016 року залишався найменшим, хоча значно зріс за рік – із 12.0 до 16.2 млн. грн.

У **структурі активів НПФ** у 2016 році частка **цінних паперів** продовжувала скорочуватися – із 55.4% до **50.3%** (за 4-й квартал майже не змінилася, рис. 20).

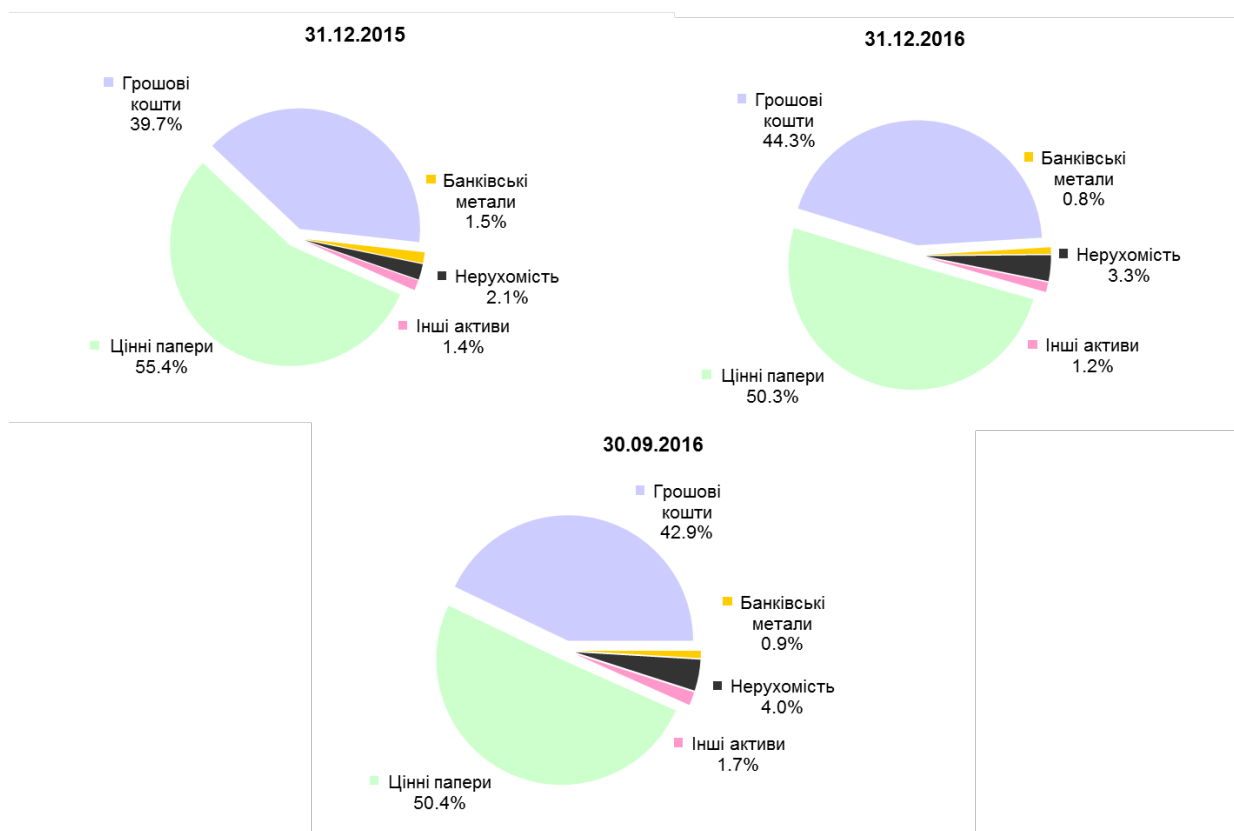

Рис. 20. Динаміка структури агрегованого портфеля НПФ у 4 кв. 2016 року та у 2016 році

Активи НПФ у **цінних паперах** за рік зросли на 7.5 млн. грн., або на 1.5% (після +36.4 млн. грн., 7.6% у 2015-му), у т. ч. на 2.7 млн. грн. – 4-му кварталі. Як за весь рік, так і за останній квартал, приріст забезпечили лише **корпоративні НПФ** – їхні сукупні вкладення у фондові активи зросли на 11.2 млн. грн. за рік (+14.2%) та на 4.3 млн. грн. за 4-й квартал – до **89.7 млн. грн.** (табл. 13).

Водночас, у **відкритих та професійних фондах** обсяг цінних паперів зменшився за 2016 рік у межах -1%. При цьому у жовтні-грудні портфель фондових активів **професійних НПФ** зріс на 1.9%.

Скорочення частки цінних паперів у структурі активів НПФ, як і у 2015 році, у 2016-му також було спричинене на порядок стрімкішим зростанням **грошових коштів** – на 90.3 млн. грн (+24.5%, після +16.0% у 2015-му), у т. ч. на 17.0 млн. грн. за 4-й квартал. За рік в усіх секторах НПФ за видами фондів приріст грошей був понад 20%.

Вага грошових коштів в активах усіх НПФ в управлінні за 2016 рік збільшилася із 39.7% до **44.3%**.

Нерухомість, як і раніше, була в активах відкритих та професійних НПФ, а **банківські метали** – лише у відкритих. Загалом, разом з іншими, ці види активів несуттєво збільшили за рік свою частку в активах усіх НПФ в управлінні, хоча у 4-му кварталі вона зменшилася із 6.6% до 5.3% на тлі зменшення вкладень у нерухомість у секторі відкритих НПФ.

Таблиця 13.

Структура активів НПФ в управлінні КУА у розрізі видів фондів станом на 31.12.2016 р., грн.

Вид НПФ	Цінні папери	Грошові кошти	Банківські метали	Нерухомість	Інші активи
Відкриті	353 442 087	343 952 759	8 743 559	29 531 909	8 617 240
Корпоративні	89 696 522	85 795 703	0	0	679 091
Професійні	78 500 119	29 007 755	0	5 050 939	3 627 167
Всього	521 638 728	458 756 217	8 743 559	34 582 848	12 923 498

Відкриті фонди забезпечили майже 3/4 сукупного приросту грошових коштів усіх НПФ за 2016 рік (66.5 млн. грн.), а вага найліквідніших активів у секторі зростає із 41.4% до 46.2%. Це, разом зі скороченням активів цих фондів у цінних паперах, скоротило частку останніх із 53.2% до 47.5% (рис. 21).

Схожа динаміка спостерігалася в структурі активів **професійних** НПФ, де нарощення коштів у банках у зведеному портфелі збільшило їхню частку із 21.1% до 25.0%. Вага фондових інструментів у секторі, відповідно, зменшилася із 70.9% до 67.6%.

У **корпоративних** НПФ у 2016 році приріст грошей був найстрімкішим і випередив збільшення фондового портфеля, тож вага перших продовжувала зростати – із 46.0% до 48.7%, а другого – опустилася із 53.7% до 50.9%.

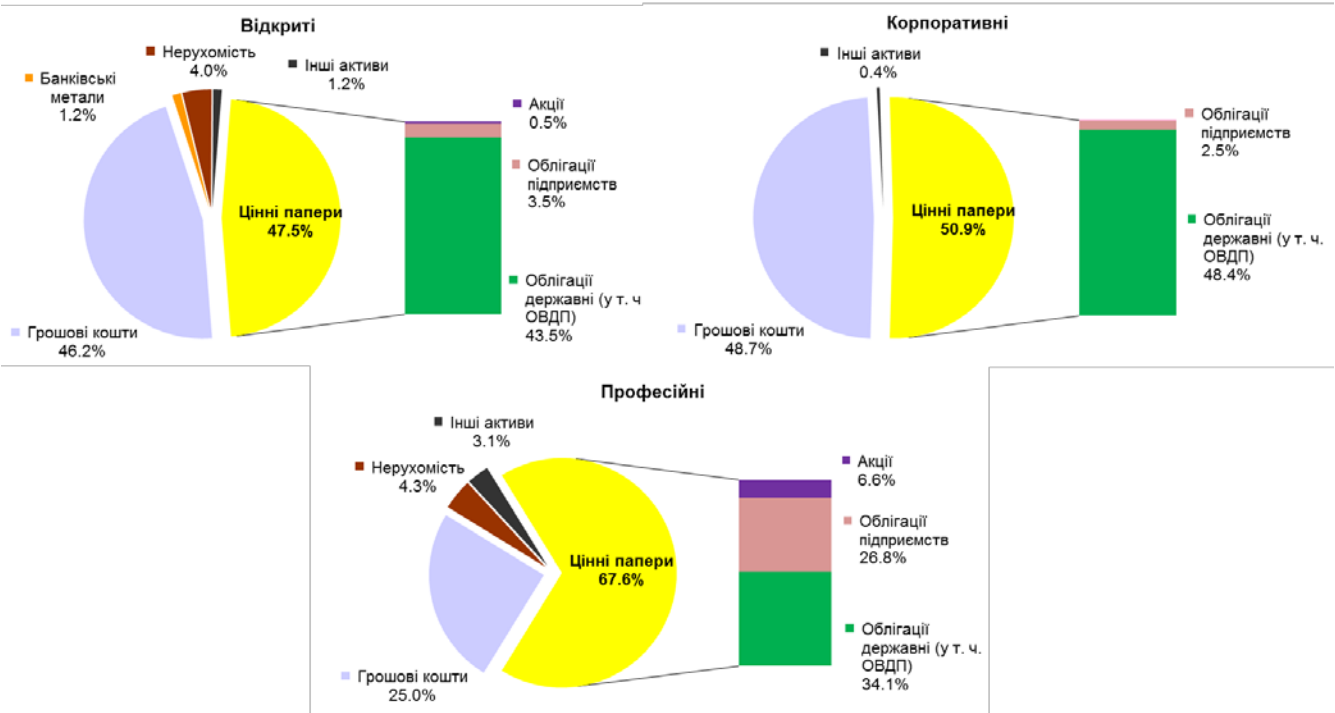

Рис. 21. Структура активів НПФ у розрізі видів фондів станом на 31.12.2016 р.

4. Результати ринку управління активами страхових компаній

У 2016 році активи страхових компаній (СК) в управлінні значно зросли, хоча цей ринок залишався малим.

Кількість СК, що передали свої активи в управління, протягом року збільшилася із 5 до 7 (до рівня 2014 року), а **КУА**, які надавали такі послуги, – **не змінилася (3)**. При цьому **активи СК в управлінні** зросли за рік на **65.7%** (після +7.5 у 2015-му та +53.2% у 2014 році), і станом на 31.12.2016 становили **54.3 млн. грн.** (табл. 13).

Таблиця 14.

Активи страхових компаній в управлінні КУА у 2009-16 рр.

	Кількість КУА, що мають активи СК в управлінні	Кількість СК, активи яких передано в управління	Активи СК в управлінні, млн. грн.	Зміна активів СК в управлінні		
				за квартал	з початку року	за рік
2014	4	7	30.5	-	-	53.2%
2015	3	5	32.8	8.0%	7.5%	7.5%
1 кв. 2016	2	5	33.5	2.2%	2.2%	0.9%
2 кв. 2016	3	7	48.5	44.7%	47.9%	72.3%
3 кв. 2016	3	7	51.3	5.8%	56.4%	69.0%
4 кв. 2016	3	7	54.3	6.0%	65.7%	65.7%

Поштовх до такого зростання активів в управлінні дав вихід на ринок ще однієї КУА та двох СК, що уклали договори на управління активами у 2-му кварталі, коли останні зросли майже на 45%.

У 4-му кварталі приріст активів СК в управлінні був поміркованішим (+6.0%), а кількість учасників ринку не змінилася (рис. 22).

Рис. 22. Динаміка управління активами СК у 2009-2016 рр.

5. Проблемні аспекти управління активами у 2016 році

2016-й приніс поліпшення макроекономічної ситуації в Україні і деяку стабілізацію фінансової системи, зокрема банківського сектору, проте фондовий ринок продовжував зазнавати нових випробувань, що позначилося і на динаміці української індустрії управління активами інституційних інвесторів. Серед **основних проблем, що впливали на галузь у 2016 році** були, зокрема, такі:

- різке скорочення переліку доступних для інвестування інструментів фондового ринку, зокрема для пенсійних фондів (лістингові цінні папери), внаслідок встановлення неадекватних рівню розвитку економіки вимог до емітентів, цінні папери яких можуть включатися до лістингу на фондових біржах;
- жорсткі законодавчі обмеження щодо складу та структури активів НПФ, які унеможливають оптимізацію портфеля НПФ при виключенні цінних паперів з лістингу;

- продовження активного закриття банків та втрата тих активів фондів, що були розміщені в ліквідованих банківських установах внаслідок практичної відсутності системи захисту таких вкладень;
- зatoryжний форс-мажор через військові дії на сході України та анексію Криму, втрата фондами активів, розташованих на цих територіях;
- практична відсутність нових емітентів акцій та облігацій, нових фінансових інструментів;
- дуже повільні зміни щодо лібералізації валютного регулювання, відсутність механізмів для повноцінної реалізації норм законів «Про ІСІ» та «Про НПФ» щодо можливості придбання до портфелів фондів якісних цінних паперів іноземних емітентів;
- значне зростання витрат домогосподарств на оплату комунальних послуг та інших життєво необхідних потреб, невпевненість у майбутньому, що відвертає громадян України від вкладень на термін, більший ніж 3-6 місяців;
- продовження, хоч і стабільно слабшими темпами, відтоку капіталу з відкритих ІСІ – разом зі зменшенням кількості таких фондів та їх інвесторів, в тому числі внаслідок відсутності довіри інвесторів до інституцій фондового ринку.

У 2016 році **сукупна вартість активів, що зареєстровані (розташовані) у зоні АТО, у портфелях ІСІ та НПФ зменшилася ще на 31%** (в НПФ – утричі, як і у 2015 році) – до **15.2 млн. грн.** (у т. ч. 14.7 млн. грн. – в ІСІ). За 2014-16 рр. вони зменшилися на 90% (табл. 15).

З 2013 року кількість емітентів та випусків цінних паперів із «пропискою» у зоні АТО у портфелях фондів зменшилася на 3% та 23% відповідно, хоча у 2014 році додалися 2 емітенти та 3 випуски цінних паперів підприємств, що опинилися у зоні воєнного конфлікту. Станом на 31.12.2016 року їх було 31 та 34 відповідно – без змін за 2016 рік.

Таблиця 15.

Активи, зареєстровані у зоні АТО, у портфелях ІСІ та НПФ у 2014-2016 рр.

Активи / Дата	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	зміна за 2014	зміна за 2015	зміна за 2016	зміна за 2014-16
ІСІ, грн.	147 415 819	47 566 286	20 616 898	14 706 056	-67.7%	-56.7%	-28.7%	-90.0%
НПФ, грн.	5 689 316	5 093 134	1 541 865	518 675	-10.5%	-69.7%	-66.4%	-90.9%
ІСІ та НПФ разом, грн.	153 105 135	52 659 421	22 158 763	15 224 731	-65.6%	-57.9%	-31.3%	-90.1%

Іншим проблемним активом ІСІ та НПФ залишалися **кошти на рахунках та у фінансових інструментах банків, які були визнані неплатоспроможними** Національним банком України.

Станом на 31.12.2016 таких банків було 87 (рік тому – 66), а **ІСІ та НПФ сукупно володіли активами у таких банках та загальну суму 99.4 млн. грн.**, у т. ч. 68.0 млн. грн. – на депозитах, 28.2 млн. грн. – на поточних рахунках, 2.2 млн. грн. у банківських металах та 1.0 млн. грн. в акціях банків (табл. 16).

Понад 98% цих активів, що обліковувалися у портфелях інституційних інвесторів на кінець 2016 року, належали ІСІ, у т. ч. 96% – венчурним, у т. ч. 67% були на депозитних вкладах цих фондів у банках, 28% – на їхніх поточних рахунках.

За 2016 рік проблемні банківські активи **зросли у 42 рази** (із 2.4 млн. грн. за списком 66-ти неплатоспроможних банків на кінець 2015 року).

Водночас, **у 87-ми банках, що були визнані НБУ неплатоспроможними на 31.12.2016, на початку цього року (кінець 2015-го) ІСІ та НПФ володіли значно більшим обсягом активів – 483.7 млн. грн.** (у т. ч. 469.7 млн. грн., або 97% – в ІСІ, 94% із них – у венчурних фондах, із яких 74% – на депозитних вкладах цих ІСІ). За рік ці активи **скоротилися майже у 5 разів (-79%)**, у т. ч. в НПФ – на 88% (до 1.7 млн. грн.).

Таблиця 16.

Активи ІСІ у неплатоспроможних банках станом на 31.12.2016¹²

Фонди / Види активів, грн.	Депозити у банках	Поточні рахунки	Облігації банків	Акції банків	Банківські метали	Разом
Станом на 31.12.2016						
Відкриті	0	0	0	0	0	0
Інтервальні	0	2 007	0	0	0	2 007
Закриті (невенчурні)	0	8 248	0	0	2 246 035	2 254 283
Усі ІСІ (невенчурні)	0	10 255	0	0	2 246 035	2 256 290
Венчурні	66 232 374	28 161 604	0	1 049 525	0	95 443 503
Усі ІСІ (з венчурними)	66 232 374	28 171 859	0	1 049 525	2 246 035	97 699 793
НПФ	1 723 362	0	0	0	0	1 723 362
Разом ІСІ та НПФ	67 955 736	28 171 859	0	1 049 525	2 246 035	99 423 155
<i>НВ: Нульове значення може означати повне списання вартості відповідних активів.</i>						
Станом на 31.12.2015 - за списком неплатоспроможних банків станом на 31.12.2016						
Відкриті	1 204 200	99	0	6 306	1 235 122	2 445 727
Інтервальні	798 200	354 509	0	0	0	1 152 709
Закриті (невенчурні)	949 696	8 863 874	95 507	0	2 246 035	12 155 112
Усі ІСІ (невенчурні)	2 952 096	9 218 482	95 507	6 306	3 481 157	15 753 548
Венчурні	356 183 573	60 069 576	568 492	37 119 884	0	453 941 525
Усі ІСІ (з венчурними)	359 135 669	69 288 058	663 999	37 126 190	3 481 157	469 695 074
НПФ	7 618 756	88 182	0	10 200	6 372 388	14 089 526
Разом ІСІ та НПФ	366 754 425	69 376 240	663 999	37 136 390	9 853 545	483 784 600
Станом на 31.12.2015						
Відкриті	0	0	0	6 306	0	6 306
Інтервальні	0	648	0	0	0	648
Закриті (невенчурні)	0	1 436	95 507	0	0	96 943
Усі ІСІ (невенчурні)	0	2 084	95 507	6 306	0	103 897
Венчурні	1 299 605	787 686	0	166 617	0	2 253 909
Усі ІСІ (з венчурними)	1 299 605	789 770	95 507	172 924	0	2 357 806
НПФ	2 710	0	0	28	0	2 738
Разом ІСІ та НПФ	1 302 315	789 770	95 507	172 952	0	2 360 544

Отже, як і 2015 року, КУА продовжували знаходити шляхи для переведення коштів ІСІ та НПФ із потенційно проблемних банків у більш надійні, адже сукупні вкладення у банківські активи як ІСІ, так і НПФ, зокрема кошти на депозитних вкладах, у 2016 році зросли.

У той же час, зменшення вартості активів ІСІ та НПФ у проблемних банках певною мірою було обумовлене списанням цих активів з балансів фондів, згідно з правилами їх оцінки й обліку, а також закриттям окремих фондів протягом року.

Загалом активи інвестиційних та пенсійних фондів у банківській системі у 2016 році зросли на 6% – майже до 5 млрд. грн.

6. Резюме та напрямки розвитку на наступний рік

У 2016 році, третій рік, поспіль тривало скорочення кількості учасників індустрії управління активами в Україні – як КУА, так і діючих фондів в управлінні та їхніх інвесторів. Зменшилися цього року й активи в управлінні.

Кількість компаній з управління активами у 2016 році скоротилася із 313 до 295.

Кількість інститутів спільного інвестування – тих, що досягли нормативу мінімального обсягу активів, – зменшилася, а проте нових зареєстрованих ІСІ за рік з'явилося більше, ніж тих, що закрилися, – вперше за три роки. Протягом року найбільше було ліквідовано венчурних ПФ, а також відкритих та закритих диверсифікованих ПФ, тоді як кількість діючих венчурних КІФ продовжила стрімке зростання.

¹² За інформацією НБУ щодо банків у стані реорганізації та ліквідації станом на 31.12.2016 - 87 банків, 31.12.2015 - 66, 31.12.2014 - 33: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535&cat_id=17823466

Сукупні **активи в управлінні** та **чисті активи ІСІ** у 2016 році вперше зменшилися. Таку динаміку визначили венчурні фонди, хоча скорочення тривало й у секторах інших закритих ІСІ та інтервальних фондів. Відкриті ж ІСІ вперше з 2010 року мали приріст активів та ВЧА. Станом на 31.12.2016 активи індустрії становили понад 230 млрд. грн., чисті активи – майже 188 млрд. грн.

ІСІ з публічною пропозицією, зокрема відкриті фонди та фонди акцій, на відміну від попереднього року та на тлі зміни тренду руху фондових індексів на висхідний, переважно мали позитивні результати у 2016 році. Відтік капіталу тривав у відкритих ІСІ протягом 5.5 років, однак впав ще у декілька разів, порівняно з 2015 роком, а у 3-му кварталі сектор отримав чистий притік вперше з 2-го кварталу 2011 року.

Інвесторів за 2016 рік стало менше в усіх секторах ІСІ, хоча у 4-му кварталі зросла кількість іноземних підприємств-інвесторів в інтервальних, закритих ІСІ з приватним розміщенням (крім венчурних), а також іноземних громадян – у закритих ІСІ з публічною пропозицією.

Сукупні вкладення вітчизняних підприємств – найбільших інвесторів в ІСІ – у 2016 році суттєво скоротилися, натомість громадян України та іноземних інвесторів - юридичних осіб – продовжували зростати. Найпопулярнішими серед різних категорій вкладників були венчурні фонди. Іноземні підприємства також збільшили обсяг своїх коштів у відкритих ІСІ. Частка в активах усіх ІСІ, що належить нерезидентам (переважно юридичним особам), у 2016 році збільшилася до понад 21%.

Доходність ІСІ у 2016 році, після зниження у 2015-му, зросла. Середній дохід учасників відкритих ІСІ за рік повернувся у позитивну зону та несуттєво відстав від приросту індексу УБ та процентів за банківськими депозитами.

Закриті ІСІ також мали позитивні результати за рік, причому середня доходність фондів з публічною емісією була удвічі вищою, ніж фондів з приватною пропозицією, що практично повторило тренд минулого року.

Серед відкритих ІСІ майже усі фонди забезпечили зростання вартості вкладень інвесторів у 2016 році. При цьому 7 фондів мали доходність вищу, ніж індекс УБ, 10 принесли більший дохід, ніж депозити у євро, а два фонди були доходнішими за «золоті» вклади.

Серед диверсифікованих ІСІ з публічною пропозицією найвищі результати цього року показали фонди акцій та фонди облігацій. Першим сприяв як ріст фондового ринку у середині року, так і динаміка окремих учасників у 4-му кварталі.

Активи недержавних пенсійних фондів в управлінні у 2016 році продовжували зростати, у той час як кількість фондів, а також КУА, які управляють ними – зменшуватися.

Найбільшим сегментом за кількістю та сукупними активами в управлінні залишалися відкриті НПФ, хоча їхня вага за рік зменшилася на тлі стрімкішого росту інших секторів, зокрема корпоративних фондів.

На кінець 2016 року вже тільки половина коштів НПФ була інвестована у цінні папери (переважно ОВДП, а у професійних НПФ – також у корпоративні облігації), а значний приріст коштів на депозитах у банках забезпечив розширення їх частки в активах НПФ. Обсяг активів у цінних паперах збільшився за рік лише в корпоративних НПФ, однак і тут їхня вага зменшилася практично до половини. Найбільшу частку фондових інструментів в активах мали професійні НПФ.

Страхових компаній з активами в управлінні у 2016 році побільшало, а кількість КУА, що надавали їм послуги, за рік не змінилася. Сукупна вартість активів СК в управлінні різко зросла у відносному вимірі, хоча її обсяг залишався невеликим.

У цілому, **результати 2016 року** були переважно позитивними для інвесторів ІСІ з публічною пропозицією, зокрема відкритих фондів та диверсифікованих фондів, зорієнтованих на інвестиції в акції, адже фондові індекси протягом року рухалися переважно вгору.

Водночас, нестабільне регуляторне середовище, зокрема штучне звуження фондового ринку адміністративними методами, заважало активнішому та глибшому зростанню індустрії. Фонди з приватним розміщенням знаходили нові інструменти для інвестиційної діяльності, а професійні учасники ринку - КУА пристосовувалися до підвищених вимог регулятора українського фондового ринку, зокрема скорочення лістингу бірж.

Серед очікуваних змін у регулюванні ринку – подальші зміни в регулюванні, зокрема, підвищення пруденційних вимог до КУА, як і решти професійних учасників ринку, та загалом підготовка змін до законодавства про ІСІ, з огляду на плани регулятора щодо транспонування норм європейського законодавства з інвестиційних фондів та управління активами з метою імплементації Угоди про Асоціацію з ЄС та реалізацією Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року.

Сподівання учасників ринку на зважену, системну розробку та поетапне впровадження змін, що були висловлені раніше, залишаються актуальними і на наступний рік.

Розширення спектру ліквідних інструментів ринків капіталу, у тому числі деривативів, задля забезпечення диверсифікації портфелів та управління ризиками інституційних інвесторів, разом зі збалансованим та стимулюючим підходом до регулювання фондового ринку та розвитком його інфраструктури і широким залученням перш за все внутрішніх інвесторів, як очікують професійні учасники ринку, і надалі будуть серед пріоритетних завдань, над виконанням яких вони сподіваються працювати разом із регуляторами.

Додаткова аналітична та статистична інформація на сайті УАІБ:

- Довідник ІСІ: [Фонди в управлінні](#)
- [Ринок у цифрах](#)
- [Динаміка фондів \(з публічним розміщенням\)](#)
- Аналітика та статистика інвестиційних фондів з публічним розміщенням: [Щотижнева](#), [Щомісячна](#)
- Ренкінги:
  - Компаній з управлінні активами – [КУА](#);
  - Інститутів спільного інвестування – [ІСІ](#)